DOST

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve
Sorumlu yönetmen : N. Şengil
Kuruluşu : 1947
MART 1971
SAYI : 77 — CİLT : 23
Sayısı : 2.5 Lira

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR - ATATÜRK

ÖĞRENCİ-DEVRİM İLİŞKİLERİ

gerçekler ve korkular açısından mit

ayı boyamak

TRT ÖDÜLLERİ

türk edebiyatı için bir taslak

bir gül ustasıdır semiha

BU SAYIDA

FAKİR BAYKURT
OKTAY AKBAL
PROF. BAHRİ SAVCI
HASAN İZZETTİN DİNAMO
TEVFİK ÇAVDAR
GÜVEN TURAN
MEHMED KEMAL
AHMET İNAM
VEYSEL ÖNGÖREN
AYHAN CAN
DERGİ
İLHAMİ EMİN
KAYA ÖZSEZGİN
SALİM ŞENGİL
SEVGİ SABUNCU
HALÛK AKER
ERDOĞAN ALKAN
PEKER

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

fakir baykurt
oktay akbal

KİTAP YASAKLARI

Sömürgeci Fransa ve Amerika'ya karşı yıllarda bir ulusal kurtuluş savaşı veren Vietnam halkının önderi Ho Şi Minh'in yazdığı "Millî Kurtuluş Savaşımız" adlı kitabı dilimize çevirdiği ve yayımladığı için, Ankara'daki Toplum Yayınevi yöneticisi Remzi İnanç, 9 Ocak 1971 başından beri hapistedir. 18 ay "ağır hapis cezası" çekecek ve 6 ay sürgünde kalacaktır. Neden? Niçin? Üç yıl önce başlayan bir hikâyedir bu. Ho Şi Minh'in makale, mektup ve demeçlerini kapsayan kitap yayınlanınca, Ankara Basın Savcılığı koğuşturma açıyor ve Remzi İnanç, 3. Ağır Ceza Mahkemesinin karşısına çıkıyor. Bilirkişi incelemesi, duruşma, savunma derken, 3 Haziran 1969 günü "mahkûmiyet" kararı veriyor mahkeme. Yargıtay 1. Dairesi de 17 Temmuz 1970 günü 3 - 2 oyla bu kararı onaylıyor. Yargıtay Başsavcılığı dosyayı Ceza Daireleri Genel Kuruluna götürebilir, ama götürmüyor, ceza kesinleşiyor.

Dosya incelendiğinde görülüyor ki, ünlü bilirkişilerden birinin verdiği raporda, kitaptan aktarılan cümlelerin "tahrifat" ı bile var. Örneğin, "Emperyalistlere ait olan bankalara ve işletmelere el koymak ve bunları işçi - köylü - asker hükümetinin kontrolü altına almak..." cümlesi, "Emperyalistlere ait bankaları, işletmeleri (yani özel teşebbüsü kaldırıp) işçi - köylü hükümetine devretmeliyiz" olmuş. Bilirkişi, emperyalistleri "özel teşebbüs" olarak yorumluyor ve Ho Şi Minh'in cümlesi içine tırnak sokarak, aklı sıra mahkemeye "ışık" tutuyor.

Mahkemeye kadar gelmeden, daha koğuşturma evresindeyken verilen "mahkûmiyet" ler ise tonla!.. Bir yayımcının dört kitabı birden toplatılıyor. Başka bir yayımcı, mahkeme salonunda sorguya çekilirken kalb krizi geçirip ölüyor. Yayımcı var, yayımladığı her kitaptan içeri giriyor, yatıyor yatıyor, yargıç beraat deyince çıkıyor. İşte böyle, kimilerinin gözünde kitap bir öcü bizim toplumda, son "banka soygunu" olayından dolayı Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yapılan aramada "külliyetli miktarda yasak kitap" bulunmuşmuş. Polisin verdiği bülteni TRT "aynen" okudu eksik olmasın. "Külliyetli miktarda yasak kitap" kimin ayıbı acaba? Yasaklıyanın mı, yasaklanmışı okuyanın mı? Acaba bugün dünyanın hangi ülkesinde "külliyetli miktarda yasak kitap" vardır? Çok soru var karşılığı aranacak. Bir kitap düşmanlığıdır gidiyor ortalıkta.

Burjuvazinin siyasal iktidarı, işine gelen kitapları parlak kâğıda basıp parasız dağıtırken işine gelmeyen yayınları durmadan yasaklıyor. Anayasanın 24. maddesi kitap toplama kararının "ancak" yargıçlar tarafından verilebileceğini söylüyor. Ama toplatma kararlarını hep Bakanlar Kurulu vermekte, bazan Bakanlar Kuruluna da kalmıyor, İçişleri Bakanlığı topluyor. Ara sıra hukukçular sesleniyorlar, yasa, anayasa! Türkiyede anayasa, İstanbul'da Yalova Kaymakamına döndü. Mektup diyorsun açıyor, telefon diyorsun dinliyor, parti (hatta meclis) diyorsun basıyor, halkın beslenmesi, eğitimi, sağlığı... hiç takan yok anayasayı.

Aslında bu böyle olacaktır. Yasaydı anayasaydı, demokrasiydi seçimdi, kültürdü, kitaptı, "izne bağlı değildir, sansür edilemez" falandı, bunlar işin gösterişidir. Yönetilen emekçi halkı avutmak için, seçimlerde oyların daha çoğunu almak

(30. Sayfadan)

dost

FİKİR VE SANAT DERGİSİ
KURULUŞU : 1947
MART 1971
YENİ DİZİ : 77
CİLT : 23
SAYISI 2,5 LİRA

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve Yazı İşleri sorumlusu : N. ŞENGİL
Ayda bir çıkar.
Sayfa Düzeni : Salim ŞENGİL
İdare Yeri : İzmir Cad. 22/9 Yenişehir - Ankara
TELEFON : 17 07 00
Abonesi : Yıllık 30 TL., Altı aylık 15 TL.

Kişilere : 25 TL.
Dış ülkelere bir misli.
İlân Şartları :
Arka kapak, 2 renkli 1.500 TL.
" " 1 " 1.250 "
İç sayfalar 1 " 1.000 "
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere % 10, 12 sayıda ise % 20 indirim yapılır.
Basıldığı yer : Doğuş Matbaası - Ankara
Telefon : 11 22 24

ÖĞRENCİ-DEVRİM İLİŞKİLERİ

prof. bahri savcı

Son günlerde Türkiye'de öğrenci eylemlerinin bir devrim çizgisi içinde, bir şiddet biçimi altında, anarşiye yönelik bir doğrultu içinde belirdiği ileri sürülmektedir. Bu yargı, soruna, entellektüel açıdan bakma uzaklığından gelmektedir. Bunun da nedeni, özgürlükçü bir demokratik toplumda sınıfsal ilişkilere bilimsel bir yaklaşım gösterme alışkanlığımızın, özgürlüğümüzün gelişmemiş olmasıdır; bu yüzden olayları, dıştan görünüşlerine göre değerlendirme yönteminde, çakılıp kalmamızdır.

İşte bundan ötürü, başbakanından, parlâmenterinden, sokaktaki adamına, mutbaktaki ev hanımına kadar uzanan sayısı çok bir kitle, öğrenci - devrim ilişkilerindeki gerçek yönü göremiyor. Bu kitle, yalnızca "şiddet" ögesini görüyor. Onun da nedenini yanlış teşhis ettiğinden, çaresini de "polis tedbirleri" nde görerek, boşuna zaman ve emek harcıyor.

Bir başka deyimle, Türkiye'mizde bir konu üzerinde bilimsel analize dayalı bir düşüne ulaşma güçleri ve yetenekleri de kapitalist - emperyalizminin değerleri ile koşullandırılmıştır.

Onun için öğrenci - devrim ilişkileri, yüzeyde görüken olaylara bakılarak ve onların, üzerimizde yarattığı duygusal tepkiye dayanılarak, amiyane yargılara kurban edilmektedir.

Aslında durum şudur : Bugün öğrenci dediğimiz yeni kuşaklar, eski kuşaklarla, onların değer yargıları ve kurdukları yönetim biçimleri ile çevrilmişlerdir. Bu durum, iki kuşak arasında anlaşmazlıkların çıkmasına yol açmıştır.

Bir yandan gençlerin sayısı artmaktadır ama ona karşın, gelecek dünyadaki yerleri gittikçe daha karanlıklaşmaktadır. Çünkü her türlü gelişme hala, yetişkinlerin tekeli altındadır. Yetişkinler, tekelleri altında tutmakla dayattıkları olanakları gençlere gelişim getiren bir yönde kullanamamaktadırlar. Onlar bu olanakları - Prof. S. Meray'ın belirtiği üzere - "ölüm üretimi", "yaşam tüketimi" çok yüksek olan bir toplum yaratmakda kullanmışlardır. Bu durum iki kuşak arasındaki anlaşmazlığı şiddetli bir gerginlik haline getirmiştir.

Böylece öğrenci kitleleri, yetişkinlerin yarattığı bu toplumun niteliğini kavrama bilinci oranında, şimdiki yetişkinler dünyasına karşı çıkmaktadırlar. Onlar bu gün; tarım ve endüstri ilişkileri ile, basını ve üniversitesi ile, bu dünyadaki dinamik olanakları kullanmaktan aciz yaşlılar tekeline ve onların denetimi altındaki kurumlara karşıdırlar.

Hele az gelişmiş ülkelerde durum, öğrenciler için daha da ağırdır.

Örneğin Türkiye'yi ele alalım : Buradaki yönetim biçimi altında, üretim kısırlaşmaktadır. Endüstrileşme, sahte bir görüntü altında, geri kalmışlıkta sürüp gitmektedir.

Ülkenin doğal kaynakları -ve dolayısı ile insan gücü- yabancı çıkarların doğrultusunda işletilmektedir.

İçerde küçük bir azınlık, geleneksel değerlere ve uluslar arası emperyalizme dayalı bir burjuvalaşma sürecinin sonucu, ülkenin zaten kısır olan verimini sömürmektedir.

Böylece, adalet ve özgürlüğü de kısır olan ve ancak ayrıcalıklı zümreler yararına dönen bir yönetim çarkı işletilmektedir.

Böylece, adalet ve özgürlüğü de kısır olan ve ancak ayrıcalıklı zümreler yararına dönen bir yönetim çarkı işletilmektedir.

Bu genel durum içinde dernekler, sendikalar, basın, üniversite, partiler gibi her çeşit toplumsal kurumlar, bu kısırlığa, geri kalmışlığa, sömürüye, adaletsizliğe, özgürlüğe karşı koyma dinamizmini yeteri kadar ve örgütlü olarak gös-

teremiyorlar. Tersine bu olumsuzluklar yönetimin ya ortağı oluyorlar; ya da onun baskısı altında pasifleşmiş eski kurumlar durumuna düşüyorlar.

Emeğe dayalı büyük üretim kitleleri ise; bir sahte şehirleşmenin, bir sahte ekonomik hareketlenmenin, bir sahte özgürcülük idolojisinin kendilerini koşullandırması sonucu; kısır, geri, sömürülü, adaletsiz, özgürlüksüz, halk emeğinden uzak bir yönetim biçiminin egemen merkezleri ve onların çıkarları ile bütünleştirilerek bir hareketsizlik uykusuna bırakılmıştır.

İşte böyle bir genel durum içinde - tüm dünyada, sonra az gelişmiş ülkelerde ve bu arada Türkiye'de - tarih; bu olumsuzluk düzenine gerekli protestoyu çekme ve modern üretim güçlerini gerekli değişmeyi (devrimi) yapmada uyarma görevini, omuzlarına yükleyeceği bir yeni güç merkezi aramıştır. Bunu bulmuştur da..

Çünkü bu protestoyu çekme, bu uyarmayı yapma görevine - uyanan bilinçlerinin itişi ile - öğrenci kitleleri zaten talip olmuştur.

Bu da çok doğaldır, çünkü, bu kitlenin kendisi de zaten, bu olumsuz dünya ile ve onu yaratan şimdiki yönetim ile çatışma içinde idi.

Böylece diyebiliriz ki : Öğrenciler, adı geçen görev dolayısı ile eylem sahnesine, ne bir taklit ne de bir özenti itimi ile çıkmışlardır. Öğrenci eylemleri, tarihsel bir zorunun sonucu olan bir "devrim arama" gereksinmesi dolayısı ile ortaya çıkmıştır.

Öğrenciler, gerçekte, bir sosyal sınıf değildirler. Bu sıfatla, bir devrimin sahibi de olamazlar. Fakat onların "devrim arama" formülü içinde belirttiğim eylemleri, "devrim ilişkileri" içinde bir eylemdir.

Onların devrim ilişkileri içinde incelenmesi gereken bu eylemleri; aslında devrimin sahibi, öncüsü, gerçekleştiricisi, sürdürücüsü olacak olan modern üretim güçlerinin devrim fonksiyonuna el koymasını sağlama eylemidir.

Bu nedenle öğrenci eylemleri, devrimin gerçek sahibinin devrime sahip çıkmasının ön düşünsel ve dinamik evresinin hareketleridir.

Devrimin gerçek sahibi ile devrim arasındaki sahiplik - öncülük - gerçekleştiricilik - geliştiricilik ilişkisi kurulunca, öğrenci kitlesi de, ön düşünsel ve eylemsel evrenin faktörü rolünü kapatacak, devrimin asıl güçlerinin yanındaki "aydın kanat" yerini alacaktır.

Demekki tarih, öğrenci eylemini bir tembellik, bir haytalık olarak değil, bir tarih bağı olarak "devrim" e bağlamıştır.

Bu ilişkinin sürecini, temelindeki öz düşününü şöyle özetliyebiliriz.

Öğrenci eylemi; Lâtin Amerikadaki türlü gençlik hareketleri içinde başladı. Oradaki otoriter rejimlerden şiddetli bir tepki gördü. Kendisi de bu şiddete, şiddetle karşı koydu : Başkan ve Rektör saraylarını yakmıya kadar giden...

Son hareket, Birleşik Amerika'ya sıçradı. Berkley Üniversitesindeki ideolojik birikimler, orasını bir üs haline getirdi.

Eylem, hemen aynı sıralarda Batı Almanya'ya ve Fransa'ya sıçradı. 1968 Mayısında Fransa'da doruk noktasına ulaştı. Öğrenciler Paris Üniversitesini, on milyon işçi de fabrikaları işgal ettiler.

Fakat emekçi güçleri örgütleyen radikal partilerin bu noktaya gelmedeki ön hazırlıklardan yoksun olması dolayısı ile içine düştükleri anlaşmazlıklar ve kuşkular yüzünden eylem, üretim güçlerinin devrimi olmağa dönüşemedi, ancak bazı eğitim reformasyonlarına yol açabildi.

Bu sıralarda eylem bir kanadı ile sosyalist ülkelere de ulaşırken (oralarda da bürokrasiye ve hak ve özgürlüklerin yukarıdan verilmesi yöntemine karşı gelinmiştir. İşçinin üretimin gerçek yöneticisi durumuna çıkarılması, hak ve özgürlüklerin de kurumlaştırılarak yerleştirilmesi amaçları güdülmüştür.) Bir kanadı ile de Türkiye'ye gelmiştir.

Fakat Türkiye'deki öğrenci eylemlerini, daha geriye giderek incelemek gerekir.

Türkiye'de öğrenciler D.P. nin demokrasiden sapmasına karşı direnmişti. Aynı öğrenciler Millî Birlik evresini bir sağ askeri cuntanın kapatması ve böylece 61 Anayasasına geçmenin önlenmesi ihtimaline karşı da bir direnç göstermişlerdi.

61 Anayasasından sonra, koalisyonlar evresinde, öğrenci eylemi, üniversite reformu amacına yönelmiştir.

Fakat A.P. iktidarı zamanında bir reformlar demeti ele alınmadıkça, üniversite reformunun da bir soyutlamadan öteye geçemiyeceği anlaşılmıştır. Bu yüzden eylem daha geniş bir "devrim boyutu" kazanmıştır : Tüm dünyadaki gibi... Tüm az gelişmişler dünyasındaki gibi emperyalizmi ve onunla ortak yerli geleneksel güçleri ve engelleri bertaraf ederek adaletli, özgürlüklü verimli bir Türk toplumu kurma düşüncesini harekete geçirme amacı kazanmıştır.

Bu açıklamadan sonra öğrenci eylemlerinin birleşik temel düşününü ve amacını şöyle özetliyebiliriz.

Kapitalist ya da ona geçmeye hevesli toplum yapısı bozuk bir yapıdır. Çünkü kararı üretim güçlerine bırakmaz ve zaten toplumun üretici gücünü de tam kullanmaya elvermez.

Ayrıca bu toplum sermayeci sınıfların egemenliğine dayalı bir düzen kurmuştur.

Bu nedenlerle bu toplum tam ve gerçek bir demokrasiden yaksundur. Bu toplum yapısı üretici sınıfları da karar verici sınıflara yaklaştırdığını ileri sürdüğü halde; mutlu ve refahlı bir dünyadan söz ettiği halde, bütün bunlar - öğrenci liderlerinin sözlerine göre lafta kalmıştır.

Böylece bu toplum insancılık dışı, adalet dışı bir kademelenme içinde demokrasi dışı kal-

maktadır. O, alt kademeleri koşullandırmıştır, egemen sınıfların çıkarları ile bütünleştirmiştir.

Böylece ortada görülen; insancılık dışı - adalet dışı - gerçek demokrasi dışı - verim dışı kurumları ile bir bozuk düzendir.

Öyle ise eylemin liderlerine göre bu bozukluğu giderecek radikal bir deyişme gerekir : Adil - verimli - insancıl - demokratik bir toplum yapısına yönelik bir deyişme...

Ama - gene bu liderlere göre - bu radikal deyişmeyi öğrenci kitlesi başaramaz.

Fakat öğrenci kitlesinin şimdiden yapacakları vardır. Şimdiki egemen sınıflar yönetimini, onu doğuran toplumsal yapıyı, bu yapının gele-ile iç sömürü düzenini "teşhir" etmek;

Bu bozuk yönetim ve ilişkiler sistemi ile "ademi mutabakat" halinde olduğunu yaymak;

Radikal deyişmeyi önliyen dış emperyalizm ile iç sömürücü düzenini "teşhir" etmek;

Bütün bunların yerine ullusallaşma ve emekleşme yönetimini önermek;

Toplumu özellikle dinamik üretici güçleri bu yönden "etkilemek"...

Burada son, fakat nazik bir noktaya gelmiş oluyoruz...

Devrim ilişkileri içinde yer almış olan öğrenci eylemlerinin "şiddet" ile ilgisi nedir?

Buna bir sözcük ile karşılık verilmektedir bütün dünyada...

Öğrenci eylemleri, özü bakımından bir "Toplumsal protesto, teşhir, uyarma, eğitme eylemi" dir. Bu nedenle onun özünde bir şiddet yoktur. Onda polis ile çatışma arama ögesi yoktur (bazı gençlik guruplarının dağ ve şehir gerillacılığı ile öğrenci eylemleri bir tutulmamaktadır) fakat öğrenci eylemleri toplumsal yapının köklerine inen teşhirini yapınca; emekçi sınıfları uyarma ve eğitme eylemlerini bilimsel fakat hareketli bir platformda yoğunlaştırınca; egemen sınıflar, çıkarlarının ciddi olarak sarsıldığını görmektedirler. O zaman da polisi bu eyleme karşı şiddet yolu ile çıkarmaktadırlar. İşte bu şiddet ve hemen bir karşı şiddeti kendiliğinden getirivermektedir.

Görülüyor ki öğrenci eylemlerinde aslında baskı - şiddet yoktur.

Bütün dünya öğrenci liderleri ile B.B.C. yorumcuları ve olayı objektif planda inceleyen yazarlar ile düşünenlerin yargısı budur.

Onlara göre hareket, aslında; avantadan sınıf geçmek isteyen tembellerin hareketi olmadığı gibi, -ancak siyasetçilerin söylediği üzere- henüz adı bile konmamış bir anarşizmin mensuplarının haytalar hareketi de değildir. Hareket sosyo - ekonomik ve politik bir harekettir.

Sosyo - ekonomik ve politik bir hareketir. çünkü, toplum yapısını rasyonelleştirme, ekonomiyi sömürüden ayırarak verimleştirme, eğemen sınıflar yararına işleyen ezici siyasal gücü demokratize etme hareketidir. Daha doğrusu böyle bir hareketin, protesto - teşhir - uyarma - eğitme ögelerinden kurulu ön eğlemleridir. İşe şiddetin karışmasını toplumu radikal deyişmelere uğratmak istemeyen hükümetçi kanadın kışkırtmaları ve şiddete baş vurması ve ne pahasına olursa olsun bozuk - düzeni ayakta tutma ihtirası getirmektedir.

Öğrenci sorunları üzerine :

Prof. Mümtaz Soysal'ın bir incelemesini gelecek sayımızda sunacağız.

---

gül bahçesi

Ufuk, aç gül bahçeni ondan başka gül
bahçemiz yok,
Düşlerimizle ondan başka eğlencemiz yok.
O bitmeyen lodosla gürültüsü denizin
Sonsuzluğun kıyısına oturmuş
Akıllı karıncalar gibi eğlendirir bizi.
Bırakıp bir yana bu şakıyan kocaman denizi
Evreni doldurmağa çalışırız kibrit kutumuza
Ateş böceği rüzgârına benzer o görkemli
galaksileriyle.
Şiirin yazıldığını unutup alınteriyle
Minimınnacık çırpıştırmalar yaparız hevesli
hevesli,
Sonra okuruz bunları dostlara altın sesli
Kocaman şiir tanrıları gibi böbürlenerek.
Hep kocaman olmak tutkusu, hep böbürlenmek.
Ne zarar, şiir sultana doğru olsun da gidiş
Büyüklenmek de görünmez göze böbürlenmek
de.
İnsanı güzele götüren bu en güzel iş
Bir gün görev alır evrensel mutsuzluğu, kahrı
yenmekte.

Yazın mutsuz kişiler, mutsuz şairler şiir yazın,
Mutsuzluğun, kahrın anasına kızın.
Bağırın, çağırın, haykırın sağır ufuklara,
Mezara yaklaşmış yaşlılara, kundaktaki
çocuklara.
Üfleyin sözle sazın o arslan büyüsünü,
İnsancıl düşüncede bulsun kendini zalim en son
günü.
Ufuk, aç gül bahçeni ondan başka gül bahçemiz
yok,
Düşlerimizle ondan başka eğlencemiz yok.
Almağa yetmezse de gücü ekmekle zeytini onun
Şiir tanrısı sanır üstünde kendini insan bu
balkonun.

Hasan İzzettin DİNAMO

ekonomik gelişme ve eğitim

tevfik çavdar

Günümüz Türkiyesinde dinamit lokumları, molotof kokteyl'leri ile birlikte iyice gün ışığına çıkmış olan toplumsal tedirginliği tüm çevreler tartışmaktadır. Bu tartışmalar süresince tedirginliğin nedeni olarak hayli ilginç noktalar ileri sürülmektedir. Nitekim, bundan bir süre önce insangücü kaynaklarının gelişimi konulu bir seminerde Dr. Nusret Ekin eğitim ve toplumsal düşüncedeki gelişimle, ekonomik gelişim arasındaki gittikçe büyüyen açığı (Toplumsal düşünce lehine) tedirginliğin nedeni olarak ileri sürdü. Bir bakıma haklı bir yargıdır bu. Ne var ki eğitim ve toplumsal düşüncenin gelişimini, ekonominin gelişimine kesinkes bağımlı düşünmek ve ele almakta bizi başka çıkmazlara doğru götürecektir.

Kavramlarda açıklık gerek :

Ekonomik gelişme ve eğitim arasındaki ilişkilere bir açıklık vermek için öncelikle kavramlara bir açıklık vermeliyiz. Ekonomik gelişme kitaplarında kullanılan deyimler karmaşık bir görünümdedir. Çoğu kere aralarında kesin bir ayırımın varlığını gösterecek açık seçikliğe kavuşmamışlardır. Öğrenciler bir yana, konunun uzmanları bile sorunu yalın olarak anlatmaktan uzaktır. Özellikle (Ekonomik Büyüme), (Ekonomik Kalkınma) ve (Ekonomik Gelişme) terimleri arasında ayırıcı bir tanımlama ortaya konmamaktadır. Batı kaynakları bilhassa geniş ölçüde yararlandığımız Anglo - Sakson yazarları bu üç kavramı eş değer ölçülerde, belirli bir ayırım yapmadan kullanmaktadırlar. Sözü edilen eş anlamlı kullanım "Ekonomik Gelişme" deyimi için fazlasıyla yaygındır. Zaten "Ekonomik Gelişme" çoğunlukla bir yana atılmaktadır ve incelemeler "Ekonomik Kalkınma" ile "Ekonomik Büyüme" üzerine yoğunlaştırılmaktadır.

"Ekonomik Gelişme" kavramını tanımlamadan önce, bu kavrama nasıl yaklaşılması gerektiği konusunu aydınlatmalıyız. Çevremizde, sürekli olarak temas ettiğimiz tabiat ve toplum, birbirlerinden kopuk olaylar dizisi olarak da alınamaz. Bu iki olaylar dizisi, kendi aralarında birbirlerine bağlanmış ve karşılıklı etki - tepkilerle birbirlerini şartlamışlardır. Bu karşılıklı ilişkiler toplumun ve tabiatın evrim kanunlarını bilirler.

Toplumun gelişmesinde en etken faktör ekonomik kanunlardır. Bu kanunlar toplumdaki üretim, dağıtım, mübadele ve tüketim ilişkilerini tarif eder. Toplum kanunları da (dolayısıyla ekonomik kanunlarda) tabiat kanunları gibi objektiftir. Yani bireylerin iradesi dışında ortaya çıkar ve hareket ederler. Varlıkları isteklerimize bağlı değildir. Bireyler toplum kanunlarını yaratamadıkları gibi, değiştiremez ve biçimlendiremezler de. Bireyin yapabileceği tek şey toplum kanunlarını bulmak ve gerçeğe uygun olarak anlayıp yorumlamaktır. Mamafih, bu kanunlar, insanın dışında oluşmalarına rağmen insanların yararına kullanılabilir. Kısacası bireyler kanunları bildikleri sürece kendi yararlarına uymayanlara karşı koyabilir; gerektiğinde de aynı kanunları toplum hizmetinde çalıştırabilirler.

Ekonomik Yasaların Özellikleri :

Objektif oluşlarındaki benzerlik yanısıra ekonomik kanunların tabiat kanunlarından farklı olan özellikleri vardır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz :

1) Ekonomik kanunların süreleri kısadır ve herhangi bir tarihi dönem içerisinde geçerlilikleri vardır. Her ekonomik ve toplumsal şekillenmede bir çok ekonomik kanunlar yürürlüktedir. Yalnız tek bir şekillenmeye özgü kanunlara ekonominin özel kanunları denir. Bunların yanı sıra bütün ekonomik ve toplumsal şekillenmelere özgü kanunlar vardır ki bunlara da ekonominin temel kanunları denir.

2) Ekonomik kanunlardan toplum yararlanabilir. Tabiat kanunlarının bulunması ve bulunduktan sonra bireyler tarafından kabulü nisbeten kolaydır. Toplumsal ve ekonomik kanunlar için aynı eyi söyleyemeyiz. Yeni bir ekonomik kanunun bulunup uygulanması, daima, yıllanmış kuvvetlerin şiddetli muhalefetiyle karşılaşır. Örneğin sınıflı toplumlarda ekonomik kanunların yararlılığı, sınıfsal bir karaktere bürünür.

Bütün üretim biçimlerinde çeşitli ekonomik

kanunlar ortaya çıkabilir ve uygulamaları etkiler... bu bilinçli olarak ekonomik kanunlardan yararlanmanın bir görünümüdür.

Toplumların evrimi temeldeki bu ekonomik kanunlara bağlıdır. Onlar tarafından belirlenir. Gerçi, tarihin belli dönemlerine özge ekonomik kanunlar vardır. Fakat bu yargının altında yatan gerçek : "Belli ekonomik yapılara sahip toplumların, bu yapıların gereğine uygun ekonomik kanunları vardır" şeklinde özetlenmelidir. Gelişme; toplumun sahip olduğu üretim güçlerinin gelişimi ve gelişime uygun kanunların ve ilişkilerin toplum içerisinde oluşumu ile toplumun yeni bir düzeye erişmesi şeklinde tanımlanabilir. Üretim güçleri ve bunların maddi araçlara sahip olmada kullanımı gelişme düzeyini tanımlayan en önemli faktördür. Açıkcası toplumların ekonomik gelişmesi, toplumların (evrim)inden başka birşey değildir. Toplumsal evrim ve ekonomik gelişme birbirlerinden ilintisiz, iki ayrı kavram olarak kabul edilmez.

Ekonomik gelişmeyi üretim güçlerine bağladığımızda şu noktaların daha bir açık-seçik olmasını sağlamalıyız. Üretim güçlerinden, toplum tarafından yaratılmış olan üretim araçları ve bunları üreten insanlar anlaşılmalıdır. Üretim süresince insanlar yalnız değildir, çoğu kere, gruplar, ortaklıklar halinde bir arada eylemde bulunurlar. Üretim, (Mübadele) ve tüketim süresince toplumun bireyleri arasında meydana gelen bağlantılara da "Ekonomik ilişkiler" adını veriyoruz.

Bu noktada toplumların tarihsel doğrultuları içerisindeki gelişmeleri konusuna bir daha dönelim. Bu ekonomik gelişmeyi tayin edip, şartlandıran nedir? İnsanlar yaşamak için besin maddelerine, giysilere, konut vb. maddi varlıklara ihtiyaç duyarlar. Bu maddeleri sağlamak için ellerindeki üretim güçlerini kullanarak devamlı üretim de bulunmak zorundadırlar. Üretimi durduran her toplum yok olmağa mahkûmdur. O halde üretim her toplumun varlığının ve gelişmesinin temel şartıdır. Üretimin seviyesini ve etkenliğini toplumun sahip olduğu üretim güçleri ile ekonomik ilişkiler tayin edecektir. Üretim güçlerinin ve bunları kullanan bireyler arasındaki ekonomik ilişkilerin belirlediği toplumsal ortam da toplumun gelişme düzeyini meydana getirir.

Bir toplumun ekonomik sistemini üretim teknolojisi (Üretim araçlarının eriştiği gelişme seviyesi) belirler. Ekonomik sistemde diğer toplumsal ilişki ve kurumları (Hukuk, ahlâk, din, siyaset vb.) belirleyen temel unsurdur. Toplumların ekonomik gelişmelerini, ekonomik sistemlerinin evrimi bakımından incelemek geçerli bir yol olacaktır.

İnsan toplulukları ekonomik gelişmeleri yönünden şu aşamalardan geçmiştir :

I) İlkel toplumlar dönemi (Pre-historya)
II) Kölelik dönemi (İlk çağlar)
III) Derebeylik (Feodalite) dönemi (Orta çağlar)
IV) Kapitalist dönem (Yeni çağlar)

Bu dönemler bütün toplumlarda aynı zamanda başlayıp, bitmemiştir. Her toplumun bu aşamaları geçişi değişik tarih ve koşullarda olmuştur. Bu gelişim aşamaları da kendi içlerinde değişik altgelişim düzeylerine ayrılabilir. Fakat şu noktayı önemle belirtmek gerekir : Bu aşamalar insanlığın geçmesi zorunlu olan aşamalardır; toplumların bu aşamaları tek tek geçmesi gerekli değildir. Bir aşamanın atlanarak bir üst gelişme düzeyine erişmek toplumlar için her zaman mümkündür.

Ekonomik ve toplumsal gelişme bu aşamalar dizisini takip ederek sürekli "Kesintisiz" olarak devam eder. Bu sürekli evrimin belirli bir anında alınacak bir kesit, toplumun o andaki ekonomik gelişim düzeyini gösterir.

Kalkınma Nedir?

Ekonomik gelişimi" toplumsal evrim açısından belirledikten sonra Kalkınma ve büyüme kavramları üzerinde duralım. Büyüme çağdaş ekonomi biliminin temel konularından biridir. Büyüme kelime anlamı bakımından evrim (Evolution) deyimine çok yakındır. Biyoloji ve benzeri bilimlerde eş anlamda kullanıldığı da varittir. Fakat ekonomide kullanılışı farklıdır. Toplumun net output'undaki artış kaba bir anlatımla büyüme diye adlandırılır. Bu genel anlatım ile "Ekonomik büyüme" ile "Ekonomik gelişme" arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ekonomik büyüme, ekonomik gelişimin temel nedenlerinden biri olmaktadır. (Yukarıdaki tanımlarımız çerçevesi içerisinde) ne var ki salt ekonomik büyüme, ekonomik ilişkilerin yapısında gerekli değişimler olmadığı sürece gelişme için yeterli şart değildir. Sözü edilen ilişkilerin değişmesi ise, bir anlamda, "Ekonomik kalkınma" diye tanımlanabilir. Ekonomik kalkınma bu ilişkilerin dönüşümünü kapsadığı gibi, üretim teknolojisinde de köklü değişmeleri öngörür. Kalkınma ve büyümenin ikiside bir ekonomik gelişme kesitinde yer alır. Açıktır ki, Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Büyüme, bir toplumun tarih doğrultusundaki herhangi bir gelişme kesitinde ayrı ayrı bulunabilir. Bazen bir gelişme düzeyi kesitinde yalnız ekonomik kalkınmaya ya da ekonomik büyümeye rastlanabilir. Örneğin Birleşik Arap Cumhuriyetinde Ekonomik kalkınma var olmakla beraber; bir ekonomik büyümeye pek rastlanmaz. Bunun karşıtı Suudî Arabistan Emirliğinde hızlı bir ekonomik büyüme var olduğu halde ekonomik kalkınmanın izleri bulunmamaktadır. Büyüme ve Kalkınmanın birlikte görüldüğü ara kesitin büyümesi, toplumun ekonomik gelişmesini sağlayan, ona hız veren unsurdur. Rostow'un ünlü (Take - Of) unu bu ara kesitin genişliği ile açıklamak mümkündür.

Üç kavramı yukarıdaki açıklamaların ışığında şöyle tanımlayabiliriz.

Ekonomik Gelişme : Bir toplumun, üretim güçlerini ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkile-

bozgunlarla

Atkestaneleri ve çınarlarla
kent
hep yorgunluklar getiriyor
gizli fırtınaların adamına
tıkıyor gerilimlerini de

Akılalmaz çabuklukla yontulmuş
tirşe mekikleri--
rengi uçmaktadır
yaşlı kadınların ellerinde--
sallıyor uzak birikintilerden
tıkanan bir volkan suskunluğuna

Türküler yerine
masallar ve ağıtlar söylüyor
o yılın kızlarına

Biliyor
ilk sel söker
diri tıknaz meşeleri
çamlar ve kavaklar uzar gider

Durdurabilir bütün bunları
bir gün
sevgisinin ilk kanını
sabaha akıtılabilen biri

Güven Turan

rin değişimi ile bir üst yaşama düzeyine geçişi ekonomik gelişmedir. Ekonomik gelişme tarih doğrultusu içerisinde süreklidir. Ve bir toplumsal evrimi yaratır.

Ekonomik Kalkınma : Üretim araçlarının nicel ve nitel değişimi ile ortaya çıkan teknolojik gelişme ve ekonomik ilişkilerin bu gelişmeye uygun dönüşümleri ekonomik kalkınmadır.

Ekonomik Büyüme : Üretim güçlerinin yarattığı üretim artışı başka bir deyimle toplumdaki net-Output'un yükselişi ekonomik büyüme olarak adlandırılır.

Dikkat edilirse ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme karşılıklı olarak sebep-neden bağları ile bağlıdırlar. Bu karşılıklı nedensellik çoğu kere iki kavramın karıştırılması sonucunu vermektedir.

Salt Büyümenin Ne Anlamı Vardır?

Bu gün "Ekonomik Büyüme" konusu çeşitli matematik modellerle bezenmiş geniş bir bölüm olarak ekonomi bilimine girmiştir. Nicel değerlerdeki değişim, üstel büyüme fonksiyonlarının artış hadleri konunun ağırlık merkezini teşkil etmiştir. Oysa, büyümenin yarattığı nicel artışlar, toplumun ekonomik ilişkilerinde ve teknolojisinde bir dönüşüm meydana getirmezse, ya da bu yapıda vuku bulan bir dönüşümün sonucu değilse salt büyüme ekonomik gelişme yönünden hiç bir anlam ifade etmez. Kalkınma da (Ekonomik anlamda kalkınma söz konusu daima) benzer şekilde büyüme yaratmadığı sürece ekonomik gelişme açısından anlamsızdır. Bu yargılar bizi açık bir sonuca getiriyor. Ekonomik gelişme yerine salt büyümeyi inceleyen, büyüme koşulları üzerinde duran ekonomi bilimcileri soruna bütün yönleri ile açıklık getirmiş olmamaktadırlar.

Benzer şekilde, ekonomik gelişme ile eğitim arasındaki bağıntıları incelerken salt büyüme üzerinde durmak, büyüme ile eğitim koşulları arasında bir takım modeller kurarak olayı düzeyden ele almak şeklinde sonuçlanacaktır. Eğitim, toplumsal evrimin kökeni olan ekonomik gelişme içersinde, karşılaştırmalı olarak, incelendiğinde soruna bir açıklık gelecektir. Karşısında bulunduğumuz sorun şudur : Toplumsal evrimin kökeni olan ekonomik gelişme süresince eğitim nasıl şekillenmektedir. Bu aşamalar dizisi boyunca eğitimde değer yargıları, kavramlar ve tanımlar olarak nasıl bir değişim meydana gelmektedir. Günümüzde gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişme düzeyleri ile eğitim anlayışları ve kuramları arasında bir çelişme var mıdır. Varsa bu çelişmenin temel sebebi nedir. Toplumların (Özellikle az gelişmiş toplumların) gelecekteki ekonomik gelişmeleri ve toplumsal evrimleri açısından eğitimin görevi ne olacaktır. Bu bulgulara dayanarak az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmeleri ile eğitim arasında nasıl bir ilişki kurulmalıdır.

Bu sorun gerçekte "toplumsal evrim ve eğitim" bağıntısına kolaylıkla indirgenebilir. Gerçekci her incelemede yapılması gerektiği gibi bu bağımtı da önce tarihsel doğrultu içerisindeki görünümü ile ortaya konmalı, sonra çağdaş koşullardaki durum ele alınmalı, nihayet gelecekteki gelişiminin yönü açık ve seçik belirtilmelidir. Kullanılacak terim ve kavramlar tarihi muhtevaları içersinde tanımlanmalıdır. Bunun sonucu bütün çağlar için geçerli tek bir eğitim tanımına gitmektense (ki böyle bir tanım üzerinde düşünce birliğine varmak zordur), her gelişme kesiti için, tarihi koşullara uygun eğitim anlayışını belirleme, incelememiz yönünden daha geçerli olacaktır.

Ekonomik gelişme ve eğitim arasındaki bağıntılar, tarihsel doğrultu içersinde, böylesine saptandıktan sonra Türkiye yönünden sorunu ele almak daha kolay görülebilen ve anlamlı sonuçlar verecektir.

Yugoslavya'da haftalık türkçe yayınlanmakta olan **"BİRLİK"** gazetesi 1 Şubat'tan itibaren haftada üç kez çıkacaktır. Okuyucularımıza duyurur, yöneticilerini kutlarız.

gerçekler ve korkular açısından

mehmed kemal

MİT, (Milli İstihbarat Teşkilâtı) yurttaşların mektuplarını açabilir, yurttaşlar hakkında gizli dosyalar ve fişler düzenleyebilir mi? Kuruluş kanununa göre bunu yapması suç mu? değil mi? Arkadaşımız Mehmed Kemalin hazırladığı bir incelemeyi aşağıda okuyucularımıza sunuyoruz.

Türkiye İşçi Partisi'nin İzmir İl Başkanlığına gönderdiği mektup açılmış, içine yanlışlıkla başka bir mektup konmuştu. Bu mektupta şöyle deniyordu :

"Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı İbrahim Uzun imzası ile Söke'den Doğan Avcıoğlu'na gönderilen mektubun bir sureti ilişikte gönderilmiştir.

Mektupta Kuşadası Sahil yolu güzergâhının, Demirel ailesinin büyük hissesi bulunduğu ve Şevket Demirel'in de Yönetim Kurulu Başkanı olduğu bildirilen KUŞ-TUR tatil köyü menfaatine değiştirildiği ve KUŞ-TUR plâj tesislerinin de hazine arsası üzerine kurulmuş olduğu belirtilerek Doğan Avcıoğlu'ndan bu haberlerin piyasaya sürülmesi, böylece Demirel'lerin yıpratılmasının sağlanması istenmektedir. Nitekim Devrım Gazetesinin 20 Ekim 1970 tarih ve 53 sayılı nüshasında bu mealde bir yazı neşredilmiştir.

Mezkûr şahsa daha evvelce mektup yazdığı anlaşılan İbrahim Uzun hakkında gerekli incelemenin yapılarak ideolojik durumu, temas ve faaliyetleri hakkında derlenecek bilgilerin gönderilmesini rica ederim." (Devrim 22 Aralık 1970)

Bu yazı **"Çok gizli"** kaydıyla yazılmış, numara ve tarih almış ve üstünde İzzettin Cebe imzasını taşımaktadır. İzzettin Cebe, MİT Müsteşarlığı adına ve Millî Emniyet Hizmetleri Başkanı yerine bu tezkereyi imzalamıştır. Bildiğimiz kadarı ile İzzetin Cebe, emekli askeri yargıçtır. 1952 yılında Ankara Garnizon Komutanlığı İki No. lu Askerî Mahkemede yargıçlık etmiştir.

İşçi Partisi Genel Sekreteri, mektuplarının yanlışlıkla açılması ve yerine başka bir mektubun konması üzerine durumu bir basın toplantısı yaparak kamu oyuna açıkladı. Anayasanın 17. maddesindeki "Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hallerde, hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça, bu gizliliğe dokunulamaz." yargısına, Mit'in bu eylemi aykırıdır, bu belirtildi.

Açıkça işlendiği belli olan Anayasal suç, gazetelere geçmekle de kalmadı, bir süre sonra Parlamentoya yansıdı. Senatör Ahmet Yıldız, Senatoda yaptığı bir konuşmada "MİT, anlaşılmaz bir tutum içindedir. MİT'in millisi kalkmış, geride ne kalmıştır?" diye sordu. İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar ise, Mecliste, MİT'in bu eyleminin Anayasayı ihlâl olduğunu bildirmiş, MİT'in kuruluş yetkilerini aştığını, yetkilerini kullanırken Anayasanın kişi ve kuruluşlara tanıdığı haklara saygılı olması gerektiğini söylemiş ve "Aksi halde bütün Cumhuriyet Devleti tümüyle bir polis devleti haline girer." demiştir.

Türk Hukuk Kurumu da olay karşısında bir bildiri yayınlayarak özetle durumu şöyle yorumlamıştır :

"MİT kendi kanununun açık hükmüne göre, (Devletin güvenliği ve millî politikasıyla ilgili istihbarat hizmetlerini) yürütmekle görevli bir kamu kuruluşudur. Devlet bütçesinden yalnız bu amaçla sınırsız denebilecek kadar çok ödenek alan bu kuruluşun, istibdat rejimlerinin hafiye metodlarıyla içpolitikaya ilişkin konularda kullanılması ve bu kullanılışın özellikle Başbakanın ailesiyle ilgili yolsuzluğu ortaya çıkaran bir kamu görevlisi aleyhine yönelmesi, vatandaşların devlete olan güvenini sarsacak vahim bir olaydır. (. . .) Anayasayla tanınan (Haberleşme Gizliliği) ilkesinin, bir devlet kuruluşunca çiğnenmesi en başta can güvenliği olmak üzere Türkiye'deki öbür Anayasa hak ve özgürlüklerinin de güvence altında bulunmadığını göstermektedir. Giz-

li haber alma kuruluşunun Anayasa ilkesini ve temel hakları çiğneyerek her istediğini yapabildiği ülkede (Hukuk Devleti) değil tam anlamıyla bir (Polis Devleti) vardır. Kurulduğundan beri (Hukuk Devleti) ilkesini benimsetmek için çalışan kurumumuz, bu davranışı kamu oyu önünde şiddetle protesto etmeyi görev bilir." (Cumhuriyet Gazetesi 25 Aralık 1970)

Sorunu ele böyle alınca, halen adına MİT (MİLLİ İstihbarat Teşkilâtı) denilen örgütün tarihine bakmak gerekiyor. Cumhuriyet gazetesinde anılarını okuduğumuza göre, Kurtuluş savaşının başlangıç yıllarında Mustafa Kemal'in gizli istihbaratını Ekrem Baydar yönetmiştir. Ekrem Baydar'ın anlattığı olaylardan öğreniyoruz ki, o zamanki gizli istihbaratın amacı dışa dönük ve yabancıyı izlemeye yöneliktir. Yani özetle ulusal çıkarlarımızı koruyucudur. Adı da, Ekrem Baydar'ın sözlerinden anlaşıldığına göre, "Gizli İstihbarat" tır. (1) Daha sonra bu örgüt, 1926'da, Mustafa Kemal'in emriyle Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) olarak kurulmuştur. MAH Millî Emniyet ve Hizmet kelimelerinin, Arap harfleri ile yazılışındaki mim, elif ve hı harflerinin kısaltılmışıdır.

Emirle kurulduğu için de MAH, yasalarda görünmemiştir. 17 yıl, yani 1943'e kadar bu örgütün adından ve varlığından hiç bir yerde söz edilememiştir. Ancak, 23 Haziran 1943 günü kabul olunan 4443 sayılı Başbakanlık Teşkilât Kanunu' na bağlı cedvelde "Millî Emniyet Reisi" diye bir memuriyet ve makam gösterilmiştir. Böylece örgüt yasalarca ilk kez 1943 yılında ortaya çıkmış ve tanınmıştır. Elbetteki bu süreç tek parti, tek şef dönemidir. Daha sonra, 9 Mart 1954 tarihinde, DP nin işbaşına gelişinden 4 yıl sonra kabul olunan bir kanunla örgüt biraz daha gün ışığına çıkmıştır. Başvekâlet Teşkilâtı Hakkındaki Kanun'un birinci maddesinde örgüt şu kimliği kazanmıştır :

"Madde : 1 — Başvekâlet teşkilâtı, bir müsteşar idaresi altında Millî Emniyet Hizmetleri Reisi ve mütehassıs müşavirlerle aşağıdaki dairelerden teşekkül eder..."

Millî Emniyet Hizmetlerinin kuruluşu, yürütülüşü, işleyişi hakkında bu saydıklarımızın dışında bir kanun hükmü bulunmadığı için bu örgüt görevini hep kanunsuz olarak yapmıştır. Tabii bu yüzden de karşılıklı bir çok yakınmalar olmuştur. Celâl Bayar muhalefete iken İsmet Paşa Celâl Bayar'ı, İsmet Paşa muhalefete iken Celâl Bayar İsmet Paşa'yı bu örgüt aracılığı ile izletirmiştir. (2)

Burada iki anımı açıklamak isterim. DP iktidara geldikten sonra İçişleri Bakanlığında yapılan bir basın toplantısında Başbakan Yardımcısı, Demokratlar ve muhalif gazeteciler hakkında tutulan Millî Emniyet raporlarını bir basın toplantısında açıklamış ve "Bundan sonra bu gibi kanunsuz eylemlerin bir daha tekrarlanmayacağını" açıklamıştır. (3)

İkinci anım, Ankara'da gazetecilik ederken Başbakanlıkta kabine toplantılarına siyah gözlük takan birinin girip çıktığı dikkatimizi çekmiştir. Toplantıya katılanların hepsini tandığımız halde bu siyah gözlük takan ve esrarengiz bir biçimde toplantılara giren zatın resmini çektirmiştik. Gece evimizden alınmış, çektiğimiz film bulduruImuş ve yakılmış ve bir daha böyle işler yapmamamız öğütlenmişti. Bu zat Millî Emniyet örgütü başkanı imiş ve resmi çekilemezmiş.

27 Mayıs Devrimi'nden sonra, bütün partilerce, Millî Emniyet'in görevine bir çeki düzen vermek gereği duyulmuştur. Bunun için hazırlanan tasarı 6 Temmuz 1965 tarihinde Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu adıyla kabul edilmiştir. 644 sayılı kanunun kuruluş başlığını taşıyan maddeleri şöyledir :

"Madde : 1 — Başbakanlığa bağlı Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) kurulmuştur.

Madde : 2 — MİT, Müsteşarı tarafından idare edilir. MİT, Millî Emniyet Hizmetleri Başkanlığı (MAH), İstihbarat Başkanlığı (İB), Psikolojik Savunma Başkanlığı (PSB), İdarî İşler Başkanlığı (İİB), Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Hukuk Müşavirliği ile diğer dairelerden kuruludur.

Madde : 3 — Millî İstihbarat Teşkilâtının görevleri şöyledir :

Devletin milli güvenlik politikasıyla ilgili planların hazırlanmasında esas olacak askerî, siyasî, iktisadî, ticarî, malî, sınaî, ilmî, teknik, biyografik ve psikolojik ve millî güvenlikle ilgili istihbaratı devlet çapında istihsal etmek, bu istihbaratı Başbakana, Millî Güvenlik Kuruluna ve gerekli resmî makamlara ulaştırmak, yaymak, istihbaratla uğraşan bütün daire ve kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak, psikolojik savunma icaplarını yapmak ve istihbarata karşı koymaktır.

a) Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığının görevleri :

Millî güvenlik ile ilgili istihbarata esas olacak haberleri toplamak ve istihbarata karşı koymaktır.

b) İstihbarat Başkanlığının görevleri :

MAH ve PSB ile çeşitli devlet daireleri ve resmi kurumlar tarafından derlenen millî güvenliğe ait haber ve istihbaratı almak, devlet çapında yorumlamak, tasnif etmek, yaymak ve MİT içinde ki istihbarat faaliyetlerini koordine etmektir.

c) Psikolojik Savunma Başkanlığının görevleri :

Barışta ve savaşta millî bünyeye içten ve dıştan gelecek psikolojik tesirlere ait açık haberleri toplamak, yorumlamak ve karşı koymaktır.

ç) İdarî işler Başkanlığının görevleri :

Topyekûn istihbaratın sağlanması için gerekli destek görevlerini yapmaktır.

d) Teftiş Kurulu Başkanlığının görevleri :

MİT'in teftiş, denetim ve soruşturma işlerini yapmaktır.

e) Hukuk Müşavirliğinin görevleri :

MİT ile ilgili hukukî işleri yönetmektir.

KAYNAKLAR :

(1) Ekrem Baydar'ın Anıları, Cumhuriyet Gazetesi
(2) Mehmed Kemal, Acılı Kuşak Toplum Yayınevi
(3) a. g. e.

MİT'e bağlı dairelerin bu ana görevler istikametinde tesbit edilecek olan diğer görevleri Başbakanın onaylayacağı bir gizli talimatla belirtilir.

MİT'e bu görevler dışında hizmet yüklenemez ve bu teşkilât devletin güvenliği ve millî politikası ile ilgili istihbaratın hizmetlerinden başka hizmet istikametlerine yükletilemez." (4)

Hazırlanan ve kabul edilen kanunun görüşülmesi sırasında MİT hizmetlerinin yürütülmesi için tanımlanan terimlerin anlaşılış ve uygulanışında tereddütler doğmuştur. Bu terimler üzerinde bazı konuşmacılar durmuşlardır. Özellikle, istihbarat ve istihbarata karşı koymak deyimleri üzerinde durulmuştur. Tasarının görüşülmesi sırasında bu terimler nasıl yorumlanmıştır, ona bakalım.

Geçici Komisyon sözcüsü Balıkesir Milletvekili Süreyya Koç haber ve istihbarat terimlerini şöyle tanımlamıştır :

"— Haber denilince, yani bu kanunda haber terimi geçtiği zaman anlaşılması lâzım gelen mana şu olmalıdır : Düşman ve düşman olması muhtemel memleket ile hava ve arazi hakkında elde edilen her türlü bilgilerdir. Kısaca söylenmesi icap ederse, istihbarat için lüzumlu ham bilgilerdir. Bir misal vermek icap ederse : (x) devlet başkanı (y) devlet başkanı gizli olarak yaptıkları toplantıda, bilfarz şu mesele hakkında müşterek bir karara varmışlardır. Bu bir haberdir. İstihbarata gelince : istihbaratın tarifini şu şekilde yapmak mümkündür. Her hangi bir konuda elde edilen haberlerin işlenmesi, kıymetlendirilmesi ve kullanılması ile nihaî neticenin elde edilmesidir." (5)

Haber ve istihbarat terimlerini sözcü, içe dönük değil, dışa dönük bir eylem olarak anlamaktadır. Bunun üzerinde duyarlıkla durulmuştur. Nitekim Tabiî Senatör Haydar Tunçkanat da bu iki terimi şöyle tanımlamıştır :

"İstihbarat : Dış ülkeler hakkında bilgi toplamak.

İstihbarata karşı koymak : Kendi sırlarımızı başkalarına kaptırmamak için gerekli güvenlik tedbirlerini almaktır."

"— Hayır arkadaşlar, istihbarat : bizden başkaları hakkında olan haberleri toplamak ve bunları kıymetlendirip bir aklı selime göre, bir mantıkî muhakemeye göre netice çıkarmaktır. Ama, kendimiz hakkında değil arkadaşlarım, başkaları hakkında." (6)

Sürgit bir yanlış anlama olacağını tasarlayan Haydar Tunçkanat bu sözlerle yetinmemiş, ilerde doğacak kargaşalıkları ve yanlış anlamayı önlemek için kanunda terimlerin tanımlanmasının yer alması için bir önerge vermek gereğini duymuştur. Haydar Tunçkanat'ın önergesi şöyledir :

"Aşağıdaki iki tarifin birinci maddeden önce konulmasını arz ve teklif ederim :

Tarifler :

İstihbarat : Düşman, tarafsız veya dost devletler hakkında millî ölçüde bilgi edinilmesidir.

İstihbarata karşı koyma : Kendi ülkemizin sırlarını koruma tedbirleridir." (7)

Bu önerge kabul edilmemiş ama tutanaklara geçmiştir. Önergenin kabul edilmeyişinin nedeni, iki terimi toplantıda bulunanların değişik anlamda anlamadıklarından gelmiştir. Böyle bir tanımlamanın maddeler arasına girmesini "malu ilam" olarak düşünmüşlerdir.

Cumhuriyet Senatosunda Geçici Komisyon Sözcüsü Sami Küçük bu önerge için şunları söylemiştir :

"— Arkadaşım Haydar Tunçkanat tariflerden bahsetti, istihbarat ve istihbarata karşı koyma tarifleri harcı âlem olmuştur. Bu işlerle uğraşanlar veya biraz kültürü, biraz tahsili bulunanlar bunun ne mana ifade ettiğini anlamaktadırlar. Bu itibarla burada, madde içerisine girmesine lüzum yoktur." (8)

Başkan :

"— Komisyon Tunçkanat'ın önergesine katılıyor mu?"

Komisyon sözcüsü :

"— Efendim bu terimler ansiklopediler dışında askerî talimatnamelerle ve müesseselerde çalıştırılan kimseler tarafından lâyıkı ile bilinmektedir. Lüzum hissetmiyoruz." (9)

Komisyon, kanun hazırlayıcılar, kanunu kabul edenler, başkan ve sözcüler tanımlamaları Haydar Tunçkanat'ın belirtiği gibi anlamışlar ve "harcı âlem" olduğu için maddeler arasına koymayı gereksiz bulmuşlardır. Cumhuriyet Senatosunda da metin "millî güvenlikle ilgili istihbarata esas olacak haberleri toplamak ve istihbarata karşı koymak" biçiminde değişikliğe uğrayarak Haydar Tunçkanat'ın tanımlamasına uyulmuştur.

Kanunun hazırlanışı ve görüşülmesi sırasında beliren düşüncelere ve kanunun metnine göre, MİT'in Psikolojik Savunma Başkanlığı adlı bir tek dairesi iç haberleri toplamaya yetkilidir. Onun da toplayacağı haberler gizli değil, açık haberlerdir. Bu daire gizli habarler toplayamaz ve gizli eylemde bulunamaz. Böyle olunca Millî İstihbarat Teşkilâtının gizli çalışan öteki dairelerinden hiç biri, bu arada Millî Emniyet Hizmetleri Başkanlığı, kendimiz (içeri) için haber toplamaya, yurttaşları izlemeye, onlar hakkında gizli dosyalar düzenlemeye, fişler tutmaya yetkili değildir. (10)

MİT örgütü kanunun kabulü sırasında daha önceki çalışmalarda beliren zihniyeti göstermesi bakımından Haydar Tunçkanat'ın yapmış olduğu konuşmadan da bir özet vermek yararlı olacaktır. O zaman Haydar Tunçkanat diyordu ki :

"— Bizim Millî Emniyet Teşkilâtına bir göz attığımız zaman karşılaştığımız manzara şudur : Ankara'da en yüksek seviyede bir kuruluş. Sonra yine yurt içinde geniş bir teşkilât. Yurt dışında da adet yerini bulsun diyerek, veya bir kaç memuru taltif için birkaç sefaret ve konsolosluklta

---

(4) Resmi Gazete

(5) Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem : I, Toplantı : 4 Cilt : 37, Sayfa : 575

(6) Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem : I, Toplantı : 4, Cilt : 28, Sayfa : 28 - 29

(7) a. g. e. Sayfa : 596 - 605

(8) a. g. e.

(9) a. g. e.

(10) Faiz Muzaffer Amaç, Millî Emniyet Dosyası, Habora Yayınevi 1969

cılız kollar. Halbuki diğer milletler bunun aksine Dışişleri Bakanlığının bünyesine yerleşip dış ülkelerdeki sefaret ve konsolosluklarında geniş kadrolarla çalışmaktadırlar Cumhuriyet rejimi yeni kurulduğu zaman düşmanları çok olduğundan İçişleri Bakanlığının aslî vazifelerinden olan rejimin güvenliği görevi Millî Emniyet Başkanlığına verilmişti. Fakat aradan geçen uzun zaman içerisinde jandarma ve polis teşkilâtımız genişlemiş ve kuvvetlenmiştir. Rejim oturmuştur .Şayet bu rejimin, Anayasa düzeninin güvenliğini İçişleri Bakanlığının yüzbine yaklaşan polis ve jandarma kuvvetleri, yüzlerce milyonluk bütçeleri ile yapamıyacaklarsa, üç - beş milyonluk bütçesi ve 500 - 600 personeli ile hem istihbarat, hem istihbarata karşı koyma ve hem de rejimin güvenliğinin temini görevini Millî Emniyet Teşkilâtının nasıl başarabileceğinin sırrını bilmek elbette faydalı olacaktır.

Mevcut Millî Emniyet Başkanlığının kuruluş ve teşkilâtı modern gelişmelere maalesef ayak uyduramamış ve diğer milletlerdeki benzeri teşkilâtlarla kıyaslanamıyacak kadar geri kalmıştır. Kuruluşundan bu yana hemen hemen hiç bir inkişaf kaydetmiyen bu teşkilâtın gelişmemesinin sebeplerini şöyle özetleyebiliriz. Başlangıçta rejimin güvenliği görevini üzerine alan bu teşkilât zamanla benzeri teşkilâtlar gibi değişen şartlar karşısında genişleyip inkişaf edeceği yerde rejimin güvenliği konusuna daha fazla önem vererek teşkilâtın büyük bir kısmını yurt içine yaymış ve iktidarın güvendiği bir Başkan'ın emri altında ordu ve emniyet kadrolarından ödünç alınan personelle, kendisine verilen gizli tahsisatla ayakta zorla kalabilmiş ve dışta teşkilâtlanmayı ise asgari ölçüde tutmuştur.

İhtilâlden sonra, Sovyet Rusya'da kurulan istihbarat teşkilâtı başlangıçta rejimin güvenliği için çalışmış ve bu yüzden etkili bir teşkilât haline gelememişti. Sonraları, değişen şartlar karşısında bu görevi başka teşekküllere devrederek vazifesine dönmüş ve kısa zamanda dünyanın en müessir istihbarat teşekküllerinden biri haline gelmiştir.

Bizim teşkilâtımız ise iktidarlara yaranma, nabza göre şerbet verme açısından hareket etmeye başlamış ve rejimin güvenliği yerine iktidarların, iktidarda kalmalarının güvenliği ile kendini sorumlu kılmıştır. Bu devrede iktidarlar muhaliflerini susturmak için Millî Emniyet Başkanına hazırlattıkları, hukukî mesnetten yoksun, raporlarla siyasî şantajlara girişmişlerdir. Her iki taraf için de kolay ve kârlı gibi görünen bu alış verişten zarar etmiş ve inkişaf edememiştir.

Bu devrede müttefikimiz Amerika'nın CİA istihbarat teşkilâtının da gelip Millî Emniyet'in içine yerleşmesi ve bizim hakkımızda elde etmek istedikleri siyasî, sınaî, sosyal ve diğer önemli istihbaratı gine bizim teşkilâtımız aracılığı ile kendi paraları ile sağlamaları da Millî Emniyet Teşkilâtını dış istihbarattan ziyade iç güvenlik faaliyetlerine zorlamış ve bunda da başarı sağlamıştır. Bilhassa teşkilâtta önemli mevkiler işgal edenlerin, Amerikalılar tarafından tertiplenen dış gezilere katılmaları ve hibe şeklindeki bazı yardımlar Amerikalıların sırtından kendi millî güvenliğimiz aleyhine geniş imkânlar sağlamalarına sebep olmuştur.

27 Mayıs İhtilâlinden sonra Millî Emniyet Teşkilâtımız, bünyesindeki yabancı unsurlardan temizlenmiş ve bu teşkilâta yeni bir düzen verilmeye çalışılmıştır. İhtilâlin o günkü zor şartları içinde dahi yeni bir teşkilât kanunu hazırlanması için emir verilmiş ve personel arasında tensikata geçilmiştir.

Rejimin güvenliği ile ilgili görevlerin İçişleri Bakanlığına devri kararlaştırılarak kanun tasarısına ithal edilmiştir. Bugün huzurunuza gelen kanun tasarısı o zamandan beri birçok tadillere uğradıktan sonra bugünkü şekli ile gelmiş bulunmaktadır. Bundan sonra bu tasarı ile arzu ettiğimiz teşkilâtı kurabilecek miyiz? Sorusuna daha kolay cevap verebileceğimizi tahmin ediyorum.

Ben yüksek heyetinizin bazı maddelerde yapacağı tadillerle bu kanun tasarısı ile modern istihbarat ve istihbarata karşı koyma teşkilâtının kurulabileceğine inanıyorum."

Sonunda Haydar Tunçkanat şunleri söylemiştir :

"— Bu kanunun kabulü ile memleketimizde millî bünyemize uygun son terakki ve gelişmeleri takip edebilecek ve planlayıcılarımıza ve yüksek kademedeki memurlarımıza ve hükümet erkanına her bakımdan faydalı olabilecek bir istihbarat teşkilâtı kurulmuş olacaktır. Kanun gerçekte arzu ettiğimiz şekilde mükemmel derecede çıkmıştır, denilemez. Fakat hiç olmazsa bu, teşkilâta hangi yönlerden çalışılacağını gösteren önemli bir kanundur. Bundan sonra ümit ederiz ki MİT teşkilâtı kendisinin aslî vazifeleri üzerinde daha verimli bir şekilde çalışıp yeni baştan teşkilâtlanıp, yeni elemanlarla takviye edildikten sonra memleketimize daha hayırlı hizmetler göreceğinden şüphemiz yoktur. Kanunun hayırlı olmasını temenni ederim."

MİT Kanunu, söylediğimiz tarihsel gelişim ve sözcülerin belirlediği amaç ve niyetlerle çıkarılmış ve yürürlüğe konmuştur. Haydar Tunçkanat'ın tavsiye ve öğütleri yerine getirilebilmiş midir? MİT Müsteşarlığı'nın gazetelerde "Çok Gizli" kaydı ile yeralan ve Başkan yerine Başkan Yardımcısı İzzettin Cebe'nin imzasını taşıyan 27 Ekim 1970 günlü tezkeresinde Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı İbrahim Uzun hakkında" gerekli incelemenin yapılarak ideolojik durumu, temas ve faaliyetleri hakkında derlenecek bilgiler" iste mesi kuruluş amacına uygun ve kanunî sorumluluğu içinde midir? MİT, "Demirellerin yıpratılması" işlemiyle uğraşır mı? (11)

Mesele Bağımsız Milletvekili İbrahim Öztürk (Maraş) tarafından Meclise getirilmiştir. (12) Anayasanın haberleşme özgürlüğüne ait 17. maddesinin çiğnenip çiğnenmediği Demirellerle ilgili bir yolsuzluk araştırmasında Maliye Bakanlığı memuru Hesap Uzmanının izlenip izlenmiyeceği konularında ilgililerin görüşünü öğreneceğiz. Bakalım bu konuda parlamento ve sorumlular ne tiltizlik göstereceklerdir?

---

(11) 22 Aralık 1970 günlü Devrim Gazetesi
(12) 22 Aralık 1970 günlü Cumhuriyet Gazetesi.

Kültür Kavramı Açısından :

türk edebiyatı için bir taslak

ahmed inam

Yaşayan bir eleştirmen olarak bakıyorum edebiyata. Türk edebiyatını ele alabilecek **kültür** kuramını oluşturmalıyım önce. Neyle bakıyorum ona? Kendi dünya görüşümle. Kimin ben öyleyse? Bu sorular bana kültür kuramını oluşturmada yardımcı olacak.

Eleştirmen olarak etkinliğim, kişisel tavrımdan, dünya görüşümden, değer yargılarımdan doğuyor. Türkiye'nin şu toplumsal gidişi içinde, tarihin akışından gelen birikimle takındığım tavırla, yaşayış biçimimle, edebiyatı kavrayışımla **bir yerde** bulunuyorum. Edebiyat eleştirmenliğini kültür adamlığından ayırmadığım için, felsefî, bilimsel ve politik **her türlü** yaşam biçimi içinde kuruyorum kendimi. İşte bu yüzden kendi kültür kuramımla gelmek zorundayım edebiyata bakarken. Edebiyata yaklaşımda, yalnızca edebiyata yaklaşan biri gibi değil, edebiyatı kendisine gereksinme sayan insan yaşayışına egilmek isteyen bir insan olarak davranıyorum. Şu ya da bu yapıtı eleştirmekle, şu ya da bu edebiyat olayı üstünde durmakla üstlendiğim edebiyat eleştirmenliğini, kendi **kültürel varlığım** içinde değerlendirmek istiyorum. Türkiye'nin şu durumda böyle olmak zorundayım. Herhangi bir sanat dalında kalem oynatan eleştirmeni içinde bulunduğu kültürel içerikten nasıl soyutlayabilirim ki? Eleştirmen **yargılayan** bir kişi olarak, toplumun değerler bütününde iş görmektedir. İleri sürdüğü her değer yargısında toplumun kültürünü oluşturan, ona katkıda bulunan, onu kullanan biri olarak kültür adamlığının sınırı içindedir.

Bilim adamlığının toplumsal varlığı sorununu da ele almalıyım burada. Çekirdek fiziğiyle uğraşan bir bilim adamının kültür adamı olup olmadığı sorusunun yanıtı geniş ölçüde uğraştığı alanın kültürel yaşayışla ilişkisine bağlıdır. Çekirdek fiziğini, bilimin bir dalı olarak kendi kültür anlayışımla (bkz. **Ulus** sanat sayfası, 19 Kasım 1970) kültürden soyutluyor değilim. Çekirdek fiziğinin toplumların kültürlerinde çok önemli yeri olabilir. Bu, kültürel yaşayışın gereksinmelerine, kültürü oluşturan öğelerin birbirleriyle ilişkilerinden doğan yapısına bağlıdır. Ama bilim adamının uğraşı alanındaki çalışmalarına kültürel yaşayışın **doğrudan** bir ilişkisi yoktur. Matematikte, giderek doğa bilimlerinde kültürel içeriğin yeri oldukça azdır. ($E = mc^2$ ye doğrudan hangi kültürel yaşayışın etkisi vardır?) Bilimde de modaların olduğuna, bu modaların da bilime egemen toplumların etkisinde bulunduğuna karşı çıkacak değilim. Değerler alanında iş gören bir ahlâk adamını, politokacıyı, sanat eleştirmenini, doğa bilimcisiyle karşılaştırırsak, bilimdeki yetkinliğin, kesin yasaların, değerler alanında pek bulunmadığını görerek, bu iki tip uğraşı alanını ayırma olanağını elde edebiliriz. Özellikle felsefenin çağlar boyunca yeniden kuruluşunu anımsamamız bu görüşümüzü pekiştirebilir de.

Bilim felsefesiyle uğraşan düşünürlerin geniş bir bölüğü, bilimi ahlâksal yargılardan uzak görme eğilimindedirler. Bu, insan bilimleri (Ruhbilim, toplumbilim...) söz konusu olunca da böyledir. Yoksa bilimin ana niteliklerinden biri olan nesnellik özelliğini yitiririz. Bu da bilimin gelişmesini engelleyebilir. Başımıza hiç yoktan bir "ortaçağ belâsı" açıvermiş olabiliriz.

Bilim adamının uğraşı alanının dışında bir yaşayışı varsa, bir ülkenin giderek dünyanın vatandaşı olarak inançlarını, görüşlerini ileri sürebilir. Hiç bir bilim adamı, bilimde kazandığı başarılardan ötürü değerler alanında etkin olabilecek, geçerli olabilecek durumda değildir. Bu iki alan ayrıdır çünkü. İyi bir santrforun halterde başarısının olasılığı düşüktür, galiba.

Bilim konusuna dokunuşumun nedeni, eleştirmenin varlığına ilişkin olduğu için. Eleştirmen değerlendirme sürecinden önce, bir bilim adamı titizliğinde çalışabilir. Bu onun eleştirmen olarak namusundan gelen bir şeydir.. Değer yargılarını nesnel temellere dayandırmak çağımızın da ahlâk anlayışına uygundur sanıyorum.

Demek eleştirmen edebiyat metinlerine, edebiyat olaylarına bakarken bilimsel verilerden yararlanacak, hiç değilse bilimlerin gelişmelerinden "haberli olacak. Bu da onun çağdaşlığı sorusuna girer.

Öyleyse ben, değer yargılarımın temelini oluşturacak kültür kuramını kurarken de bilimden bir ölçüde yararlanacağım. Kültür bilimcilerinin çalışmalarını öğrenmeğe çalışacağım. Bilim, bilimin verileri benim yargılarımın temeli olacak. Peki, **Hangi bilim?** Bu soru ilk elde şaşırtıcı gibi-

dir. Sanki birden çok bilim varmış gibi gelebilir insana. Günlük yaşayışında bilimsel olduğunu ileri süren bir yığın fanatik, dar kafalı kişileri görmek olasıdır. Bilimi kendine yontan demagogları, mantığı çıkarları için kullanan safsatacıları her çağda görebiliriz. (ortaçağda, bin dolaylarında "mantıksal" tanrı kanıtı varmış!) Bu gün gelişen dilbilim ve mantıksal çözümlemelerin sağladığı olanaklarla, bilimi kendine yontup birden çok bilim yaratan yalancı bilimcilerin hesabını görmek olasıdır. "Hangi bilim" sorusuna verilecek yanıt, doğa ve insan bilimlerinin ahlâk yargılarından kaçınarak geliştirdikleri araştırma yöntemlerine bakılarak elde edilebilir.

Matematiğe, fiziğe giderek toplumbilimlerine uzanan alanları bu gün her türlü "doktrinci" kullanabilmektedir. İrdeleyici ve hoşgörülü bir kültür adamı olarak ben, inanç taşıyan kişilerin nerelerde inancı, nerelerde bilimin yöntemlerini kullandıklarını araştırırım. Bu onlarla anlaşabilmem için gereklidir. Onlarla tartışırken, dolayısıyla kendi varlığımı ortaya koyarken, onları doğru değerlendirmeme yarayabilir bu araştırma.

Kültür kuramını ortaya koyuşumun nedenlerini yazımın başında belirtmiştim. Kültür kuramı, kendi kültürel varlığımın belirtisi oluyordu. Şimdi kültür kuramını ortaya koyarken görmem gereken noktaları incelemeliyim.

Kültür kuramını bilimsel bir tabana oturtmalı, bu alandaki bilimsel verilerden yararlanmalı. Koyduğum varsayımlar kendi aralarında tutarlı olmalı. Bu mantık ve ahlâk açısından kuramın geçerliğini sağlar. Birbirleriyle çelişen yargılarla kuramımı kuramam. Giderek, kuramım, dünya görüşümle, yaşayışımla çelişmemeli, onlara ters düşmemeli. Yoksa nasıl benimseyebilir, kendim olarak nasıl savunabilirim onları? Kültür kuramı edebiyat görüşümü açığa çıkarabilmemde bana dayanak olabilecek özellikleri taşımalı. Onu kullanarak yapıtları, edebiyat olaylarını değerlendirmeliyim.

Önemli bir noktayı da gözden kaçırmamalıyım burada: Eleştirmelerimi okuyanlar **benim kim** olduğumu bu kuramdan çıkarabilmeli. Değişen yaşama ve dünya görüşümün ışığı altında kuramımda değişiklikler yapabilmeliyim. Kuramım bu denli plastik, geniş bir yapıyı taşımalı. (Bilimlerdeki kuramlar da aşmıyor mu birbirlerini ?)

Kuramımın Türk edebiyatını yeniden değerlendirebilmeye uygun oluşu benim yaşadığım süre içinde iş yapmamı, etkin olmamı sağlayan bir şey olacaktır.

Her nasılsa kuramımı korudum diyelim, ne yapacağım sonra? Bu kuramın ışığı altında **edebiyatın çerçevesini** araştıracağım. Nelere bağlı edebiyat? Edebiyatın bilimle ilişkisi ne? Yaşama-edebiyat bağıntısı ne? Toplumsal ilişkiler, tarih, ekonomik süreç gibi kavramların edebiyatın varlığında yeri nedir?

Bu gibi soruların didiklenmesi, beni edebiyatın içinde tavrımı almaya yöneltecek. Kültür kuramı Edebiyat çerçevesi Edebiyat içi. Genel açıdan yaklaşıyorum edebiyata.

Edebiyatın içinde, eleştirmen olarak, değerlendirmelerimi kurarken, ne yapacağımı, nasıl çalışmalarla, neleri değerlendireceğimi böyle - belki - "genel" olduğu için "soyut" gibi görünecek bir yol izleyerek bulmayacağım yalnızca. Edebiyat yaşamımla, edebiyat tutkumu oluşturuyorum ben. Edebiyat yapıtlarının kendisinden gelen **tad,** benim **beğenimi** oluşturacak. (Bu kavramların açıklanması için bkz. **Yordam,** sayı 6, 1969) Giderek beğenim kültür kuramımı bile etkileyecek. Böylece kültürden edebiyata gidebildiğim gibi, edebiyattan da kültüre çıkabileceğim. Bu iki yöntemle pekiştireceğim eleştirmenliğimi.

Her kuramsal görüş gibi, biraz "ütopik" bu sözler. Varlığım düşüncelerimi tartışabilecek kişilerin varlığına zorunlu olduğu için, elimden geleni yapmaya çalışsam da beni aşan bir kesimde iş gördüğümün ayırdında olmalıyım.

dünyamız

Bana bir şarkı söyle
İçinde sesin olsun
Ve çiçek izleri olsun
Seni de severim çiçekleri de
Bana bir şarkı söyle
Bizi konuşan o şarkıyı söyle

Akşam şarkılara yatkın bir andır
Aklın tembel yanını, etin tembel yanını
Bildiğin türlü tembelliği
Alıp getiren akşam
Bizi her gün bulan akşam
Bize hiç danışmadan
Uykuyu hazırlıyan

Başlangıcı olan bir şarkıdır dünya

Söyle

De ki

Bir yeri olmalı insanın
Bir anahtarı
Yüzünü yıkıyacağı su
Erince açık yalnızlığında
Düşünebileceği bu dünyayı
Hiç bir sözünden caymamış
Kendini sokağa bırakmıya hazır
İlişkilerini sevip okşıyarak
Kendi olabileceği o yer
Şarkı pencerelerden duyulduğunda
Dünyaya bir yanıt verebileceği o yer

Henüz sonuna gelmiyen bu dünyada
Adımları yarıda kesilen onun
İnsanın şarkısını de

Veysel ÖNGÖREN

bir gül ustasıdır semiha

ayhan can

dışarda serseri bir keman gibiydim
ansızın modellere yakalandı semiha
güzellik okulunda umutsuz bir öğretmendi
büsbütün azaldım yalnızlığından çıkınca
yağmurlar sürdürdü izmaritli gecelerimi
ne söylesem aynalara ters düşüyordu
kirpiklerine dokunsam hüznün kuşları uçardı
sevdamızı bir sonbahar getirdi hatay caddesine
ağaçlar izmir şehrine karşı ayaklanmışlardı
hüznümü semiha'nın gözlerinden ben çıkardım
inatla çalıyor serseri kemanlarımı
gecenin korsanları umudumuzu bıçakladılar
sesleri iyice kısılmış telefonlar çalmıyor
semiha'yı kurtarmalıyız güzellik okulundan
gemiler özgürlük boşaltınca izmir limanına

semiha'nın gözleriyle aydınlanıyor dünyamız
umutla bağlamış yalnızlığıma saçlarını
gözlerimi dikiversem sokağın boşluğuna
usulca yanıbaşımdan akar semiha
dünyanın bütün kurallarını yıkarak akar

şehir kaçkını bir kuştur semiha
sevdaları yeniliyor suya değince ayakları
usulca çekmiş kendini model kitaplarından
derin göğüs geçirmelerle unutuyor sancılarını

her pazartesi bir gül ustasıdır semiha
yeniden zorluyor yaşamanın kilitli kapılarını
güller takmış silâhların ölümlü namlularına
geceye kurşun sıksa ayaklandırıyor bulvarları
suların aynasından bakmış yasak sevdalarına
uzun parmakları iğneli yalnızlığını dikiyor

kadınlar özgürlük çocuklarını emziriyor
hüznün gökyüzünü parçalıyor çınar yaprakları
umutlu konuşmaları bir yerinden yakalayarak
solgun bir güneş karnını dayamış vitrinlere
kavga büyüyor semiha'nın bendeki gözlerinde

işçilerin türküsüyle uyanır hatay caddesi
sevdamızın bankalarına taşınıyor izmir
büyük öfkemizin yorgun fabrikalarına
çocuklar gittikçe kışkırtıyor izmir'i
gerçekleri kurtarmak istiyoruz kitaplardan
suratsız alışkanlıkları sabah otobüslerinde
bırakın
güneşe ağıt yakıyor güzellik okulunda semiha
işportacılar satıyor kaçak sevdaların en güzelini
kaçak sevdaları durmadan ceplerime
dolduruyorum

manavların sırtına yükledim sarhoş gecelerimi
semiha'nın gözleriyle uyandım hatay caddesinde
ceplerimde sanki dünyanın sonsuz ağırlığı vardı
ağaçlar gölge vurmuş mor yalnızlıklar üstüne
her çığlık yüreğimde bir ürperti bıraktı
bu keman semiha'nın gözleri hüzünle çalan
bırakmıyor yakamı hüznün inatçı kuşları
ağaçlar kışkırtıyor insanı hatay caddesinde
modeller alıp başını gidecek ince bir yağmurla

sabah otobüsleri taşıyacak yanan yüreklerimizi
kaçak sevdalarımızın unutkan bankalarına
ve güneşe ağıtlar yakılacak öfkenin
fabrikalarında
sonsuza değin söyleyecek bu ağıtı gül ve makine
çınar yaprakları gelecek bir sonbaharı işliyor
artık beni unutun durakta verilmiş söz gibi
hatay caddesinde kalsın asfalta yapışan gölgem

gemiler düdük çalacak gece yarısına doğru
semiha'yı kurtaracağız modellerin ellerinden
özgürlük kızları güneşe adamış yüreklerini
bütün semahaları kurtaracağız yanlış
yaşamalardan
sanki ağaçlar yönetiyor gizli bir ayaklanmayı
aklımızın dallarına takılmış sonsuz bir deniz
gemiler özgürlük taşıyor izmir limanına
gözlerimizde bütün semihaların gözleri
ışık yağmurunda yeniden ayaklanıyor ağaçlar
sabah otobüsleri götürüyor yanan yüreklerimizi
hatay caddesinden kaçak sevdalarımıza doğru

ORHAN PEKER/ başarı ödülü (Resim)

TRT ÖDÜLLERİ

DERGİ

TRT kültür, sanat, bilim ödülleri, hemen hemen bütün sanat kollarını ve bir çok bilimsel konuyu kapsayan bir genişlikte olması bakımından, ülemizde bugüne kadar benzeri yapılmamış bir uygulama olmuştur.

TRT Ödülleri, bu yaygınlığının yanında, teşvik ve değerlendirme bakımından da ilginçtir.

Bugüne kadar alışılagelmiş olan birincilik, ikincilik, üçüncülük gibi derecelendirmelere yer verilmemiş, büyük ödül ve başarı ödülü olarak adlandırılan başlıca iki ödüle birden çok sayıda ödül konularak hem çok sayıda eserin değerlendirilmesi hem de eşit değerde ve ayrı anlayışta eserlerin birlikte ödüllendirilmesine olanak sağlanmıştır.

Ayrıca, yarışmaların büyük bir bölümünde gizlilik esas alınmış, yazarlar ve sanatçılar yarışmalara, kimliklerini belirtmeden katılmışlardır. Yarışmacıların kimliklerinin saklı olması nedeniy-

le, bir kişinin birden çok ödül kazanması olanağı sağlanmış oluyordu.

Nitekim, birçok sanatçı ve yazar, yarışmalara birden çok eserle katılmışlardır.

Ödül kazananlar

1970 TRT yarışmalarında bazı sanatçılar birden çok ödül yazandılar.

En çok ödül kazanan sanatçı, müzik dalındaki yarışmaların büyük kısmına katılan Besteci Yalçın Tura, Y. Tura, 1 Büyük, 3 Başarı 3 Mansiyon ve 6 TRT Okul Şarkısı ödülü olmak üzere 13 ödül kazandı.

Tura'dan sonra en çok ödül alan yine Besteci olan Cenan Akın. C. Akın, 1 Büyük, 2 Başarı, 1 Mansiyon ve 1 Okul Şarkısı Ödülü olmak üzere 5 ödül kazandı. →

Yazar Ülker Köksal'da biri Bilimsel Araştırma olmak üzere 4 Başarı ödülü aldı. Dinçer Sümer (3), Mehmet Salihoğlu (3), İlber Ortaylı (2), Fakir Baykurt (2), Talip Apaydın (2), Mehmet Seyda (2), Gündoğdu Gencer (2), Kenan Ormanlar (2), Hasan Yücel (2) ödül kazanan sanatçı ve yazarlar.

1970 TRT ödüllerinin toplu sonuçları şöyle :

TRT yarışmalarında derece alanlara Kurum tarafından düzenlenecek bir törende, başarılarının anısı için yazılı belgeler verilecek.

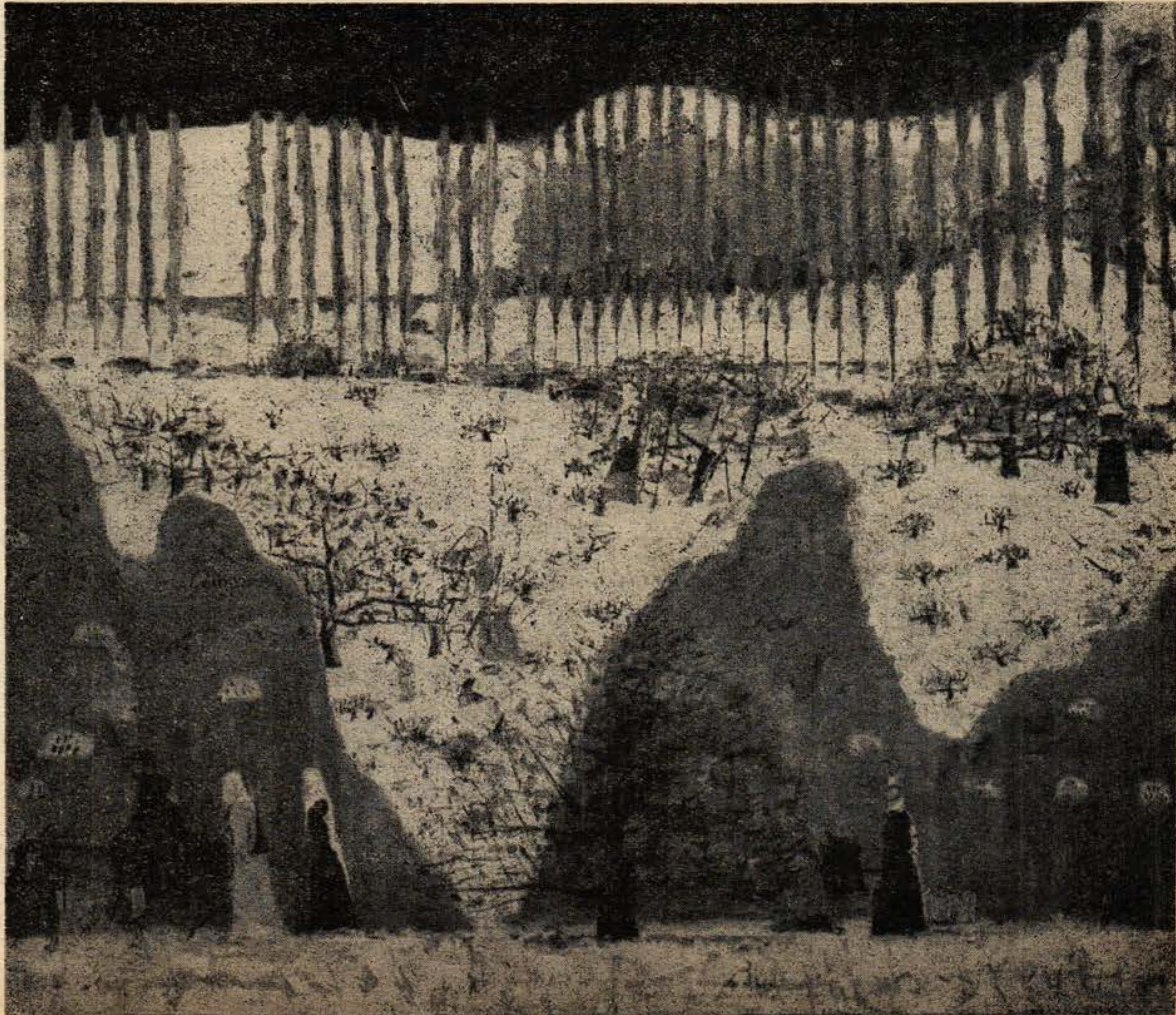
Yarışmaya gönderilen resim ve Heykeller Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde Sergilenmekte, Mart ya da Nisan ayı içinde de, ödül alan Çağdaş Türk Hafif Müziği Eserleri ilk kez seslendirilecek.

Televizyon filmlerinin gösterisine ise Mart ayı içinde Ankara TV. sinde başlanacak.

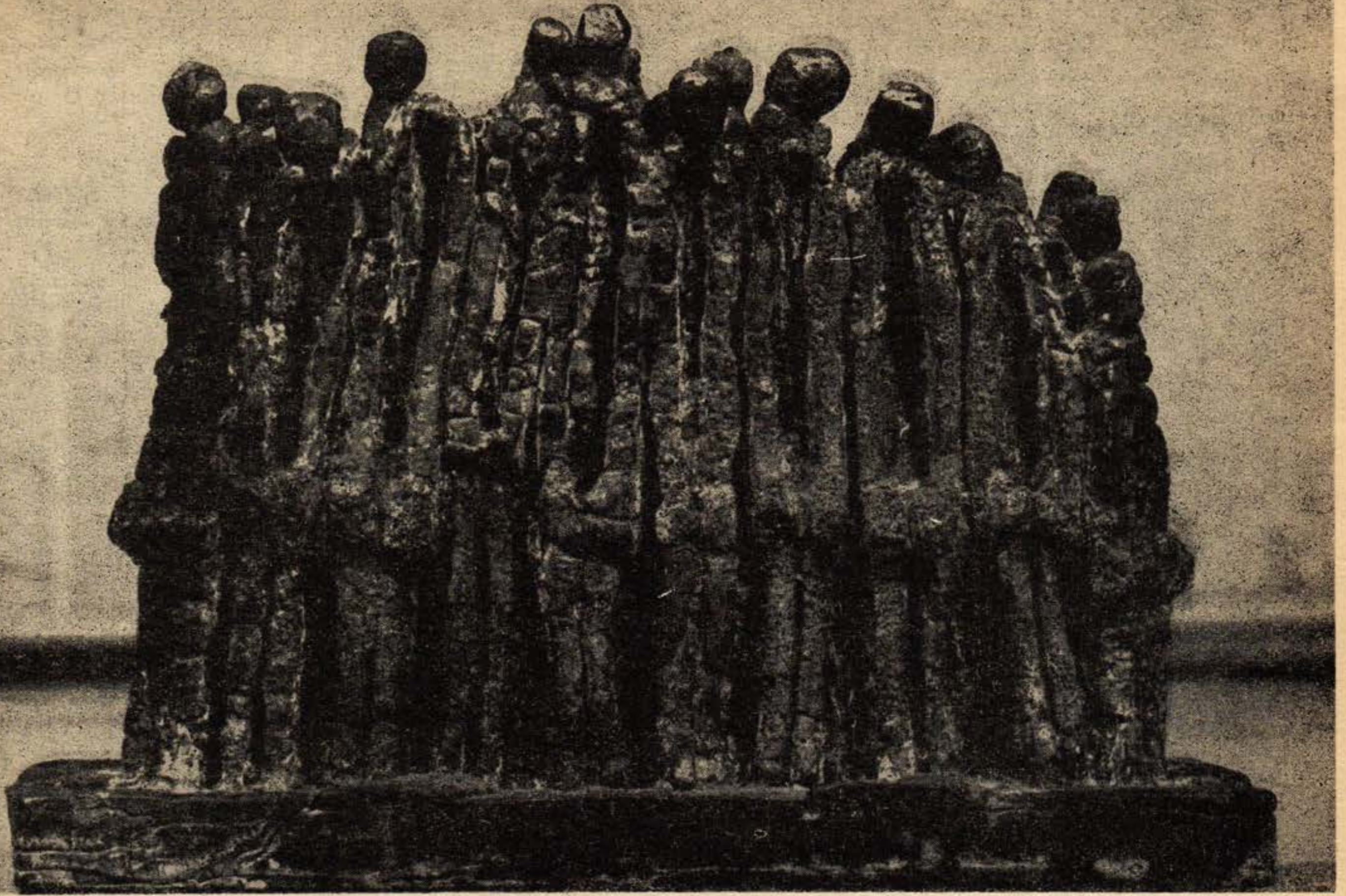
TRT 1970 Kültür, Sanat ve Bilim Ödülleri Yarışmalarına Gönderilen Eser Sayısı

Ç.T.S. Müziği		Radyo Oyunu	58	Heykel	63
a) Ork. Süiti	11	Rad. Ç. Oyunu	45	Kültür	5
b) Çok Sesli Koro	46	TV. Oyunu	26	TRT	5
Ç. T. H. S.	73	TV. Ç. Oyunu	17	Toplum	11
Ç. T. Eğitim Müziği	102	T. Sahne Eserleri	87	Sanayi	7
Ç. T. S. M. Çok S. Eserleri	36	Televizyon Filmleri	30	Lâik	13
Metot Yarışması	9	Şiir Kitabı, Tek Şiir	1541	Eğit.	18
Bilimsel Araştırma	5	Hikâye, 303 (465 Tek Hikâye)	774	Gençlik	8
		Roman	47		
		Deneme	92		
		Resim	302		

Olmak üzere 3090 eser katılmıştır.

TURAN EROL/ başarı ödülü (Resim)

MÜKREMİN MUNGAN/ başarı ödülü (Heykel)

TRT ÖDÜLLERİNİ ALANLAR

ÇAĞDAŞ TÜRK HAFİF MÜZİĞİ :

Seçici Kurul : İlhan Baran, Erdoğan Okyay, Cengiz Tanç, İlhan Usmanbaş, Şerif Yüzbaşıoğlu.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Yalçın Tura 2, Fikret Kızılok 1.

Mansiyon : Yalçın Tura 2, Canan Akın 1.

GELENEKSEL TÜRK SANAT VE HALK MÜZİĞİ ÇALGI METODLARI VE SOLFEJ KİTAPLARI :

Seçici Kurul : Ferit Alnar, Ercüment Borkor, Selâmi Bartuğ, Ruşen Kam, İlhan Usmanbaş.

Büyük ödül : Cinucen Tanrıkorur - Telli çalgılar metot (ud metodu).

Başarı ödülü : Emin Akan - Telli çalgılar metot (tanbur metodu). Şinasi Özel - Telli çalgılar metot (bağlama metodu).

GELENEKSEL TÜRK SANAT VE HALK MÜZİĞİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALARI :

Seçici Kurul : İlhan Baran, Ercüment Borkor, Mithat Fenmen, Cüneyt Orhon, Bülent Tarcan.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Dr. Gültekin Oransay - Türk halk müziği ezgilerini çözümleme yöntemi.

GELENEKSEL TÜRK SANAT VE HALK MÜZİĞİ ÇOK SESLİ ESERLERİ :

Seçici Kurul : Kemal İlerici, Dr. Gültekin Oransoy, Cinucen Tanrıkorur, Tarık Kip.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Verilmedi.

Mansiyon : Yalçın Tura - Itri'nin yürük segâh semaisi çok sesli işlemesi.

ÇAĞDAŞ TÜRK EĞİTİM MÜZİĞİ :

Seçici Kurul : Necil Kâzım Akses, Hikmet Şimşek, İlhan Usmanbaş.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Yalçın Tura 6, - İki sesli okul şarkısı - Canan Akın 1, Hasan Toraganlı 1, Hazer Alapınar 1.

TELEVİZYON ÇOCUK OYUNLARI :

Seçici Kurul : Orhan Çaplı, Arsal Soley, Behçet Necatigil.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Aydın Arıt, Ülker Köksal.

RADYO ÇOCUK OYUNLARI :

Seçici Kurul : Nâzım Kurşunlu, Orhan Çaplı, Ziya Demirel.

Büyük ödül : Fikret Arıt.

Başarı ödülü : Birten Gizer, Hasan Gökçe, Adnan Çakmakçıoğlu.

TV. FİLİMLERİ : (35 mm.)

Seçici Kurul : Atilâ Dorsay, Sabahattin Eyuboğlu, Nijat Özön, Semih Tuğrul, Turgut Zaim.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Ali Aşuroğlu, (yolculuk), Kenan Ormanlar (Zafer bizimdir).

16 mm.

Büyük ödül : Aziz Albek (kurtuluş savaşından anılar), Oktay Kutluğ

(uçurtma), Tan Oral (sansür-çizgi filimi-), Hasan Yücel (Tesbih).

Başarı ödülü: C. Bektaş, A. Tokatlı, O. Gönlüm (arda kalan), Kemal Gökaydın (kara eldivenli adam), Muammer İtez (dostluğğun diyeti), Babür Nutku (Necati usta), Kenan Ormanlar (Türkiye'den misafir işçiler), Ömer Pekmez (vardiya), Kaya Tanyeri (Cuma 1970 Eyup), Tonguç Yaşar (yaşa donkişot-çizgi-filimi-), Cengiz Yetken (benbeyaz ve sımsıcak), Tunca Yönder (dünyamızdan), Hasan Yücel (kara kazan).

RESİM VE HEYKEL:

Seçici Kurul: Dr. Turgut Cansever, Sabahattin Eyuboğlu, Prof. Dr. Doğan Kuban, Sezer Tansuğ, Prof. Suut Kemal Yetkin.

Resim:

Büyük ödül: Verilmedi.

Başarı ödülü: Orhan Peker, Duran Karaca, Ömer Uluç, Türkân Sılay, Nadide Pamir, Nazım Özel, Turan Erol, Kadir Ata, Ali Demir, Mustafa Ayaz, Müşerref Köktürk, Gülsün Erbil.

Heykel:

Büyük ödül: Verilmedi.

Başarı ödülü: Mükremin Murgan, Ferit Özşen, Mete Demirbaş, Turgut Pura, Tamer Başoğlu.

Hikâye:

Seçici Kurul: Tahir Alangu, Vedat Günyol, Ceyhun A. Kansu, Rauf Mutluay, Cemal Süreyya.

Büyük ödül: Osman Şahin (kırmızı yel), Ümit İlkan (dönemeç).

Başarı ödülü: Necati Tosuner (iki gün), Fakir Baykurt (üç hikâye), Yıldız İncesu (saygılarımı sunarım), Mehmet Seyda (şehzade'nin başıdır), Orhan Duru (ağır işçiler), Ahmet Say (Komilin atı), Dinçer Sümer (serçe), Mehmet Başaran (elif diye bir türkü adlı dosyadaki 8 hikâye).

Roman:

Seçici Kurul: Vedat Günyol, Doç. Adnan Benk, Rauf Mutluay, Konur Ertop.

Büyük ödül: Verilmedi.

Başarı ödülü: Fakir Baykurt (tırpan), Oğuz Atay (tutunamayanlar), Melih C. Anday (Gizli emir), Demirtaş Ceyhun (Asya), Mehmet Seyda (yanartaş), Abbas Sayar (yılkı atı), Tarık Buğra (İbişin rüyası), Sevgi Sabuncu (yürümek).

ÇAĞDAŞ TÜRK SANAT MÜZİĞİ:

Seçici Kurul: İlhan Baran, Gültekin Oransay, Hikmet Şimşek.

Büyük ödül: Yalçın Tura, Cenan Akın (çok seslendirilmiş halk türküleri).

Başarı ödülü: Sabahattin Kalender (orkestra süiti), Yalçın Tura, Cenan Akın (çok seslendirilmiş halk türküleri).

RADYO OYUNLARI:

Seçici Kurul: Adalet Ağaoğlu, Orhan Asena, Hüseyin Demirhan, Nurhan Karadağ, Ömer Atilla Sav, Ergin Orbey.

Büyük ödül: Erdoğan Aytekin (tersine akmayan nehir).

Başarı ödülü: Zeyyat Selimoğlu (koca denizde iki nokta), Ülker Köksal (sil baştan) ve (binbir çiçek kolonya fabrikası), Gündoğdu Gencer (Kazma) ve (yenilenir hep), Bilgesu Erenus (evli evine, köylü köyüne), Aziz Çalışlar (cendere), Nâzım Taylan (kavaklar), Giray Güçlü (siz ne dersiniz?), Talip Apaydın (yapılar yapılırken) ve (otobüs yarışı), Dinçer Sümer (küpe çiçeğinin ölüsü).

BİLİMSEL ARAŞTIRMA (Eğitim kalkınmamızdaki rolü ve Eğitim Kurumlarımızın yeniden düzenlenmesi):

Seçici Kurul: Doç. Cevat Geray, Rauf İnan, Doç. F. Turhan Oğuzkan, Prof. Cavit Orhan Tütengil, Doç. Fatma Varış.

Büyük ödül: Verilmedi.

Başarı ödülü: Ferhat Şenatalar (eğitimin kalkınmadaki rolü ve eğitim kurumlarımızın düzenlenmesi), Ali Tunç (türkiye'de eğitimin kalkınmadaki rolü).

BİLİMSEL ARAŞTIRMA (Lâiklik kavramı):

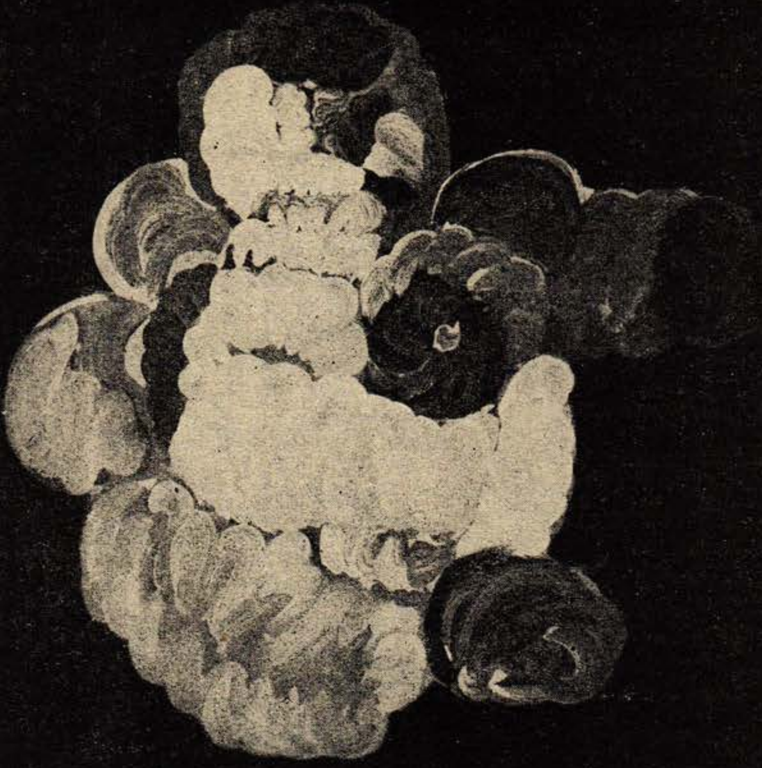
Seçici Kurul: Ord. Prof. Hıfzı V. Velidedeoğlu, Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Bülent Daver.

Büyük ödül: Verilmedi.

Başarı ödülü: Doç. Dr. Çetin Özek

ALİ DEMİR/başarı ödülü (Resim)

ÖMER ULUÇ/ başarı ödülü (Resim)

(genel olarak lâiklik kuralı ve Türkiye'deki gelişimi), Muammer Sencer (Osmanlı lâik hukukunun kaynağı ve gelişimi), Tuğyan Dinç (lâiklik kavramı ilkeleri tarihçe uygulama).

ŞİİR (Şiir kitabı) :

Seçici Kurul : Orhan Asena, Oktay Akbal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Doğan Hızlan, Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin.

Büyük ödül : Tahsin Saraç (direnme), Mehmet Aydın (Özgürlüğe açılan eller).

Başarı ödülü : Ayhan Can (Gül devrimi), Hasan Hüseyin Korkmazgil (kızıl kuğu), Gülten Akın - Cankoçak - (Maraş'lı Şeyhoğlu Satılmış'ın destanı), Mehmet Keskinoğlu (şiirler), Mehmet Karabulut (gün kapısı), Afşar Timuçin (ayrılıkta söylenmiş bir yaz türküsü).

Tek Şiir :

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Mehmet Bozkurt Esenyel (giyim), Halim Uğurlu (Anadolu acısı), Mehmet Taner (ılık kaynama), Halil Uysal (türkü), Cengiz Bektaş (morname), İlhan Berk (atlas), İsmet Sezer (şimdi bütün türkiyem), Tekin Sönmez (şafağın demircisi), Nurten Çelebioğlu (gün doğar).

TİYATRO SAHNE ESERLERİ :

Seçici Kurul : Hamit Akınlı, Ahmet Muhip Dıranas, Yıldız Kenter, Doç. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Bedrettin Tuncel.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Orhan Asena (Akçılı kel mehmet), Oktay Rıfat (yağmur sıkıntısı), Başar Sabuncu (zenberek), Turan Oflazoğlu (IV. Murat), Haşmet Zeybek (düğün ya da davul), Vedat Türkali (dallar yeşil olmalı).

TELEVİZYON OYUNLARI :

Geçici Kurul : Metin And, Ergin Ertem, Doç. Özdemir Nutku, Doç. Sevda Şener, Güner Sarıoğlu.

Büyük ödül : Erol Aksoy (gelin çıkmazı).

Başarı ödülü : Dinçer Sümer (gecenin bir yerinde).

TOPRAK VE İNSAN İLİŞKİLERİ AÇISINDAN TÜRK KÖYÜNÜN TOPLUMSAL YAPISI :

Seçici Kurul : Ord. Prof. Dr. Ömer Barkan ,Prof. Dr. Bülent Köprülü, Prof. Dr. İbrahim Yasa, Prof. Dr. Mübeccel Kıray, Prof. Dr. Suat Aksoy.

Büyük ödül : Doç. Dr. Özer Onankaya (köyde toplumsal yapı ve siyasal kültür - iki köyde yapılan karşılaştırmalı bir araştırma).

Başarı ödülü : Oya Sencer (türkiye'de bir tarımsal bölge tipoloisi denemesi ve kırsal bölgelerde değişme ve gelişme), İlber Ortaylı (toprak ve insan ilişkileri açısından Türk köylüsünün toplumsal yapısı).

BİLİMSEL ARAŞTIRMA (Türk gençliğinin sorunları) :

Seçici Kurul : Prof. Seha L. Meray, Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu, Doç. Dr. Mukbil Özyörük, İsmail Cem, Orhan Çaplı.

GORKİ'nin YENİ BULUNAN BİR MASALI

İlhami EMİN

9 Eylül 1970 tarihli "Literaturnaya gazeta" Maksim Gorki'nin hiçbiryerde yayınlanmamış olan bir masalını yayınladı. L. A. Evstigneeva'nın ortaya çıkardığı masalın 1911 ya da 1912 yılının başlangıcında yazıldığı tasarlanıyor. Bu süre içinde, bilindiğine göre, Gorki "Rus Masalları" üzerinde çalışmıştı. Yayınlanan metin hiçbir masal içeriğini anımsatmamakla Gorki'nin özgün çalışması olarak değerlendirilebilir.

Bu bir yana, bulunan masal Gorki tarafından hazırlanmış olan altıncı "Rus Masalı" nın ana temini sezdiriyor. Sözü geçen altıncı masal şu acı mizahlı cümleyle sona varmakta :

"Rus ulusu - şen bir ulus..."

Anlaşıldığına göre, bu tek cümlenin iç anlamı Gorki'yi ayrı bir masalın yaratılmasına sürüklemiştir.

"Literaturnaya gazeta" da ilk kez yayınlanan bu pek kısa hem de ilginç masala bizler de tanık olalım :

"Şen bir köylü çevresindekileri iyice süzdükten sonra tutturmuş :

Rusya, Rusya,
yoksul Rusya,
Katkın senin acımsı,
usanç!

Aylak köylünün türküsü yayılmağa başlayınca polis de duymuş :

— Bu sözler niye? diye sorarlar adamcağıza.

Sarkan saçlarını düzeltmekle meşgul olan köylü :

— Bizdeki hava, sayın bayım, pek kanunsuz bir şey, - kâh yağmurcuk, kâh - hiçbir damlacık..." diye cevaplar.

— Aptal herif, türkü söyliyecek yerde tanrıya dua etsene...

Köylü köyünün bataklığına gidip elinde İncil duaya geçer :

— Tanrım, sesimi duy, hem de şeytansal kuyruklu korkumdan kurtar beni, ne olur...

Dua sözleri de polisin kulağına gelince :

— Ya bu niye? diye sorguya çekilir.

— Dua etmemi buyurdunuz, ben de...

— Ne biçim korkudan söz ettin?

— Hiç...

— Öyleyse niye korkuyu konuşturuyorsun?

— Korku mu? Bataklıklarda yaşıyoruz, öyle ki tüm kötü ruhlar da orada olmalı...

Polis köylünün ensesine bir sille indirip :

— Ruh diye birşey yoktur, korkuya gelince onu salt polis karşısında hissetmelisin, diye öğütler.

— Bu, tamam..., - razı olmuş köylü.

Hem de herhangi bir şey yapmak zorunda kalınca :

Ağlaşıcı çıkma, yaşa,
Pantolonu sık,
(açlık ile savaşmanı
sen iyice bil...) diye yeni bir türkü tutturmuş.

Haber alınca polis köylünün saçlarından çekip :

— Bu ne, hiciv mi? diye kükremiş"...

Gorki'nin gerçek adıyla soyadı Aleksey Maksimoviç Peşkov. Oysa kendine Gorkiy (acı, acıklı) lâkabını yakıştırmış. Rus köylüsünün acısını daha yakından duymak, içine çekmek ereğiyle büyük yazar Gorki adından hiçbir vakit ayrılmadı. Hem yaşamında, hem yaratıcılığında.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Nabi Dinçer ve İçen Börtücene (gençlik sorunları) Ahmet Taner Kışlalı (Türkiye'de üniversite gençliğinin sorunları), Özcan Köknel (türk toplumunda bugünün gençliği), Osman S. Arolat (üniversite gençliğinin tarihsel gelişimi ve sorunları).

DENEME :

Seçici Kurul : Oktay Akbal, Macit Gökberk, Tahsin Saraç, Yaşar Nabi Nayır, Prof. İrfan Şahinbaş.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Önder Şenyapılı (korkmayın hain kurttan), Mehmet Salihoğlu (kendinden vermek), (halk gerçeği ve halkçı sanat), (yobazlık, solculuk ve Atatürk üstüne), Salah Birsel (keçi çobanı ve kuzu çobanı), Cemil Yener (yardım ve armağan üstüne), Şevket Yücel (kendini yenilemek ve eşek), İlber Ortaylı (siyasal hikâye türü açısından müsahipzade Celâl bey üzerine bir deneme).

BİLİMSEL ARAŞTIRMA (Tarihsel gelişim içinde türkiye'de sanayileşmenin başlıca sorunları) :

Seçici Kurul : Doğan Avcıoğlu, Memduh Aytür, Doç. Gürgân Çelebican, Prof. Osman Okyar, Prof. Cahit Talas.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Tunç Tayanç (1923-1950 döneminde sanayileşme çabaları ve öncelik tanınan sanayi kolları).

ARAŞTIRMA (trt. kurumu'nun ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmamızdaki rolü) :

Seçici Kurul : Melih Cevdet Anday, Prof. Aziz Köklü, Doç. Mukbil Özyörük, Doç. Eralp Özgen, Prof. Mümtaz Soysal.

Büyük ödül : Ünsal Özkaya (az gelişmiş türkiye'de radyo ve televizyondan toplumsal gelişmede yararlanmanın yapısal sınırları ve olanakları)

Başarı ödülü : Erdoğan Alkan (türkiye'de ekonomik sosyal ve kültürel kalkınmasında trt nin rolü), Ülker Köksal (aynı adla).

ARAŞTIRMA (türk toplumunun kültür kaynakları ve çağdaş türk ültürü) :

Seçici Kurul : Dr. Turgut Cansever, Prof. Nusret Hızır, Prof. Doğan Kuban, Prof. Samim Sinanoğlu, Prof. Şerafettin Turan.

Büyük ödül : Verilmedi.

Başarı ödülü : Verilmedi.

geçen ayın sergileri

kaya özsezgin

Başkentin en işlek yerinde, bir çarşının girişinde bulunduğu için gelip geçenlerin bir çeşit uğrak yeri haline gelen Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, bu niteliğiyle, şimdilik Ankara'nın, seyirci yönünden en şanslı sergileme yeri olarak görünüyor. Sıradan sergileri izlemek şöyle dursun, önemli sergileri defterine not etme alışkanlığını bile henüz kazanamamış olan aydın çevrelerimiz, tabii bu arada resim öğretmenlerimiz, resim denen bir kültür sorununu yeterince kafasında biçimleyememiş olan sözde aydınlarımız, bu galerinin gidiş - geliş yolu üzerinde bulunmasından yararlanarak hiç değilse şöyle bir uğrayıp geçiyorlar. Bu da bir kazanç tabii.. Asıl önemli olan, sergi salonlarına bir çeşit ürküntüyle uzaktan bakan, hatta çok zaman bu salonlardaki sergilerin serbestçe gezilebilir gösteriler olduğu konusunda bir takım kuşkular taşıyan halktan kişilerin, galeri sözcüğüyle ilişki kurma olanağını bulmaları; böylece başkent çapında da olsa, sanatla halk ilişkisinin, somut bir plânda gerçekleşmesi.. Bence, sanatçılarımızın, bütün bunları göz önüne alarak, eserlerini halka göstermede, bu galerinin olanaklarından yararlanmaları daha doğru olur. Henüz ışıklandırma sorunu çözümlenmemiş olmakla beraber, devlet galerisinin, bol sayıda seyirci bulması bakımından, Ankara'nın öbür sergi salonlarından ayrı bir özelliği var gene de...

Bu özelliğe sahip bir galeri, -daha önce de belirtmiştim- sergilenecek eserleri saptarken yeteri kadar titiz davranmalı, belirli bir sanat düzeyinin altına düşen çalışmalara, sergileme hakkı tanımamalıdır. Aslında, Milli Eğitim Bakanlığının denetiminde olan bu galerinin, sergilenecek eserleri belirlemek üzere kurulan bir seçici kadrosu vardır. Galeride düzenlenecek sergiler, bu seçici kurulun denetiminden geçer. Ama ne var ki, bugüne kadar bu galeride açılan kaliteli ve gerçekten dikkati çekici sergiler yanında, pek yavan çalışma örnekleri de görüldü. Bu gibi sergilerin, seçici kurul denetiminde, nasıl olup ta olumlu not aldığı gerçekten merak konusu oldu. Halkın beğenisini "ifsad" etmek yerine, o beğeniyi yüceltmek amacına en fazla dönük olması gereken bir galeri, şu ya da bu nedenle kayırıcı çabalara yanaşmamalı, tam tersine belirli bir sorumluluğa sahip çıkma gücünü göstermelidir.

Sözü devlet galerisinden açmışken, geçtiğimiz ay bu galeride açılan sergilere değinmekle başlıyalım.

Geçtiğimiz ay, bu galeri, ayni kuşağa mensup bazı sanatçıların eserlerine sahne oldu. Bu kuşak, birtakım etkiler ve ilerisi için belki de tehlikeli olabilecek saplantılar taşımakla birlikte, malzemeyi bilinçli ve kavrayıcı bir çabayla değerlendirme bakımından umutla izlenmesi gereken yönler de taşıyorlardı. Söz konusu sanatçılar, **Alâettin Koçak, Haydar Durmuş** ve **Cahit Onur'**du.

Alâettin Koçak'ın resimlerinde, doğayla somut ilişkiler kurmak ve bu ilişkileri, duyarlığı olan bir espriyle bağdaştırmak çabası seziliyor. Bu çaba, giderek "şema" ya dönüşmediği, tersine o katı şemayı aşarak kişisel ürünlere yol aldığı ölçüde, kendini kabul ettirici güce ulaşabilir. Koçak'ta şimdilik bir görüntü şeması var. Bu görüntü şemasının, (bir yamaç önünde dizili köy evleri v.b.) bir espri şemasıyla ortaklık kurması da kaçınılmazdı. Nitekim öyle olmuş. Açık lekelere dayanan trükler üzerinde kırık - dökük çizgiler ve yer yer yumuşak bir çalışma biçimi, yakınında bulunan bir başka ressama hayranlığını gizlemiyor. Açık birtakım etkiler var Koçak'ın resimlerinde. Ama, henüz işin başında sayılan bir genç sanatçının, ister istemez etkilere açık bulunacağı iddiası, alışılmış bir biçimde öne sürülecekse, bu genç sanatçının, daha şimdiden bir yorum gücüne sahip olduğunu belirtmekle yetineceğim.

Haydar Durmuş daha dağınık bir yolda yürüyor Koçak'la kıyaslanınca. Resimlerini, yaşadığı çevreye mal ettiği ve disiplinli bir çalışma ve araştırma yönetimini bu resimlere uyguladığı oranda bir aşamaya girecektir.

Cahit Onur, hem grafik, hem de yağlıboya çalışıyor ama, daha çok grafik dalında yolunu derinleştireceği belli oluyor. Bu grafiklerde teknik bir yetkinlik yok değil. Nedir, bu yetkinlik, ayni biçimdeki bir yüzey esprisiyle her zaman ortaklık kuramıyor. Herhangi bir grafik sergisinden ayrılan özgün yönleri yok. Belirli kompozisyon gücü bile, bir yerde, bu özgünlüğü, başkalığı sağlıyamıyor. Kafalarda iyice yer etmiş klişe bir grafik tadına vurgu yapıyor Cahit Onur.

Uzun bir aradan sonra, son çalışmalarını galerinin bir başka bölmesinde sergileyen **Burhan Temel,** bu uzun arayı ilk bakışta haklı çıkaracak

resimler getirmese de sanatına tutkuyla bağlı bir sanatçı tavrını belgelemekten de geri kalmadı. Her ne kadar bu tavrı sonuçları açısından değerlendirmek doğru olsa da, sanatçının aslında kahırlı bir hayatı da vardır ve bu hayat onu bilenlerce pek de yabana atılamaz. Önemli olan, hayat adına girişilen bir çabanın, resimde de karşılığını görebilmek, onu gerçekten yaşayabilmektir.

Ertuğrul Süngü'nün yağlıboya resimlerinden çok, bir kenara dizdiği kara kalem etüdleri dikkatimi çekti. Bu etüdleri, gözleme dayanan ve bir anlamda klâsik sayılabilecek bu notları, sağlam ve tutarlı bir resme geçmede, güvenilir ipuçları verebilirdi. Oysa boyalı resimleri kuru bir yüzey süslemesinden ötede dikkate değer nitelikler getirmiyor.

Türkiye Ressamlar Cemiyeti, 1950'de kurulmuş olduğuna göre, kuruluşu üzerinden yirmi yılı aşkın bir zaman geçmiş bulunuyor. Cemiyet, bu süre içinde, bir bölümü yurt dışında olmak üzere 35 sergi düzenlemiş bulunuyor. Sonuncu sergilerini de, geçtiğimiz ay devlet galerisinde açtılar. Bu sergi, "Üçüncü altın ve gümüş baykuş ödülü sergi" adını taşıyor. Bu yılın "altın baykuş" ödülünü **Hilâl Şanda**, "gümüş baykuş" ödülünü ise **Kâinat Barkan** adlı sanatçılar aldı.

Türkiye'de sanat topluluklarının acı kaderi, ne yazık ki, yılda bir kez, ödüllü ya da ödülsüz sergi düzenlemekten ibaret kalıyor. Toplulukların bu sergileri on - onbeş gün açık kalıyor, sanatçılar kendi aralarında gelin - güvey oluyor, al gülüm ver gülüm havası içinde bu kısa dönemin mutluluğu paylaşılıyor. Sergi kapanınca da, sanatçıların üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi herkes sus - pus.. Üzerinde yaşadığımız toprağın kültürel ve toplumsal gelişmelerinden habersiz, bir limonluk bitkisi gibi öldükçe yenisi dikilen organizmalar örneği, sürekli bir hayatiyetten yoksun böyle toplulukların, sanat ortamımıza katkıda bulunacağı sanılmamalıdır. Çevresinden ve insanlarından kopmuş, duruk bir fanteziler dünyasının ürünlerini devşirip devşirip halkın önüne sürmenin, kitaplarda kalmış bir "cemiyet" kavramı dışında fazla bir anlam taşımayacağı bilinmelidir. Oysa, çağdaş Türkiye'de, sanatın ve sanatçının sorunlarına dönük, gerektiği yerde sanat adına konuşmanın bilincine sahip, dinamik görevini bütünüyle yüklenebilen, üyeleri arasında gerekli ayıklamayı yapabilmiş topluluklara ihtiyaç vardır. Türkiye'de geç kalmış bir sanat organizasyonunu böyle kuruluşlar gerçekleştirebilir. Türkiye Ressamlar Cemiyeti'nin sergileme ve ödüllendirme çabasında, yukarıda andığımız amaçlara yatkın eğilimler bulmak, ne yazık ki çok zor.. Koca salonu dolduran resimler arasında, **Aliye Berger** dışında sanat onurunu yüklenebilen çalışma yok gibiydi.

Ayni galerideki, "Japon baskı resimleri" sergisi ise, çağdaş Japon sanatçısının, kaygılarını, yönelimlerini yansıttı.

Nuri Abaç'ın resimleri öteden beri beni ilgilendirmiş, karma sergiler vesilesiyle ortaya çıkardığı her yeni resmi, bende olumlu izlenimler uyandırmıştır. Bu kez, son birkaç yılda çalıştığı bütün resimlerini, Türk - İş salonunda bir araya getirerek özel bir sergi düzenledi. "Hitit'e Saygı" adını verdiği bu resimlerinde, Abaç, kendini, bir ölçüde kişisel sayılabilecek bir üslûbun çözümüne iyiden iyiye vermiş görünüyor. Bu çözümün bütün iyi niyeti, bütün içtenliği Abaç'ın her resminde ayrı ayrı vardır ve kendisiyle özdeş bir göz tarafından da kolayca seçilebilir. Aksine, bu özdeşliği sağlayamamış gözler için, Nuri Abaç'ın espri niteliği anlaşılmıyabilir de.. Nitekim sanatçılardan birçok kimse için, bu böyle olmuştur, bilirim.. Üstelik, bu geleneksel anlaşılmazlık tersliğiyle de açıklanabilir bir durum değildir.

Nuri Abaç, bütün bunlara karşın, özgün ve yüzde yüz kişisel bir eğilimle de karşımıza çıkmıyor. Resmindeki değerlerin, çağdaş gerçeküstücü değerlerle -dolaysız da olsa- bir ilişkisi var. Hitit figürlerini, biraz da bu ilişki açısından görüyor. Başka bir deyişle, Anadolu mitolojisini, yerel niteliklerden bütünüyle soyutlamadan, çağdaş bir görüş ve düşünüş açısı içine oturtmasını biliyor. Bu çabanın ne ölçüde zor, ne ölçüde kolay bir iş olduğunun ispatı zaman zaman görülmüştür. Nuri Abaç, bildiğim kadarıyla, bu işi kolaya almak istemiyor. Resminin, temelde, sanatsal değerlere sıkı sıkıya bağlı bulunması da, bunu belgeliyor zaten.

Bedri Baykam, iki yıllık bir aradan sonra Fransız Kültür Merkezi salonunda yeni resimlerini bir araya getirdi. Getirdi deyişim, söz gelişi biraz da.. Bu sergisinden -tıpkı öbür sergileri gibi- ne ölçüde sorumlu olduğu, ne ölçüde olmadığı sorulabilir aslında. Ama "harika çocuk" luğu batılılarca da kanıtlanmış bir onüç yaşındaki çocuk için, bu sorunun da fazla bir anlamı kalmıyor. Bütün yurtiçi ve yurtdışı sergileme olayları, bana, bu çocuğun bütün bütün dışında kalmış olaylar gibi geliyor. Bedri Baykam adına yapılacak en olumlu girişim, bu çocuğu açılmakta olan kendi sergilerine itmek olacaktır. Daha doğrusu onu bu konuda özgür kılmak, kendi tercihleriyle başbaşa bırakmak.. Yurtiçi ve yurtdışı sergilere şartlanmış bu çocuğun, eninde sonunda dışsal beğenilere de şartlanacağı kaçınılmaz bir sonuç gibi görünüyordu. Bu sergisindeki kimi resimler, böyle bir şartlanmanın açık örnekleri olarak dikkati çekicidir. Buna, pek erken başlamış üslûplaşma çabaları da diyebiliriz. Ne olursa olsun, bu çabalar Bedri Baykam'daki çocuk duyarlığını tıkayıp onu kısır bir döngü içine alabilir.

Alman sanatını, çağdaş gelişmeler ve ilişkiler içinde tanıtan üçlü sergi ise Alman Kütüphanesinin galerisindeydi. Alman konstrüktivizmi, somut şiir ve Erika Stekhoven adlı genç bir Alman sanatçısının eserlerini bir araya getiren bu sergi, modern batı dünyasının bir kesitini ortaya koydu.

KOMŞUMUZ BULGARİSTAN

salim şengil

IV

ALTIN KUM

Şemsiyenin altında oturuyor, hesabın içinden çıkmaya çalışıyordum. Ama bir türlü de sonuca varamıyordum. 7,5 kilometre plâjın boyu. Enini de ortalama olarak 100 metre desek ve hesap etsek, 4 metreden fazla tutmaz şemsiyelerin aralıkları. Yüzmetrede 25 şemsiye eder, 7,5 kilometrede 1875 şemsiye... Bunu da 25'le çarparsak 46.875 olur. Demek ki Altınkum'un plâjında aşağı yukarı 46.875 şemsiye var. Şezlonglar, salıncaklı güneşlikler başka. Şemsiyelerin bazıları açık, bazıları kapalı. Adam geldi, kapalı olanının dibine çöktü. Zayıf, ince yapılı. Şemsiyeyi açmaya çalışıyor. Orasını karıştırıyor, burasını karıştırıyor, eğilip bakıyor bir türlü şemsiyeyi açamıyor. Hava sıcak mı sıcak. Kumlar kaynıyor.

İleride bir deve. Karşısında bir fotoğraf makinası. Çevresinde sıra bekliyen turistler. İkişer ikişer devenin üstünde fotoğraflarını çektiriyorlar. Aşağıda birer beyaz entari giydirip, başına da sarığı sarılmış bir fes geçirdilermi, merdiveni devenin hamuduna yanaştırıyorlar. Turistler buradan çıkıp hamuda bindiler ve merdiven alındı mı fotoğraf da çekilmiş oluyor. Hemen merdiveni yanaştırıyorlar, onlar inerken yeni hazırlananlar yukarıya çıkıyor. Vakit ziyan olmasın diye deveyi çöktürmüyorlar bile. Bunu durmadan tekrarlıyorlar. Yarım saat sonra uğradın mı resmi alıyohsun.

Adam halâ şemsiyeyi açmaya çalışıyor. Kanter içinde kalmış. Biraz nefes almak için şemsiyeye dayandı. Elinin tersiyle yüzünü siliyor. Besbelli çok yorulmuş.

Plâjda hoparlörler var, ama müzik çalmıyorlar. Ara sıra bir kadın sesi duyuluyor. Bulgarca ve Almanca konuşuyor. Burgaz'a, İstanbul'a geziler, diyor, "enteresan", "okazyon" diyor. Balkan turist tertipliyormuş. Bütün otellerin girişlerinde, beş minaresi görünen bir cami afişi göze çarpar. Altında da "Balkan Turist", yazısı. Bulgar komşularımız işin kolayını bulmuşlar. Bakmışlar ki turist bukadar yakınına gelirse İstanbul'a kaçabilir. Öyleyse bizim yönetimimizde sabahleyin İstanbul'a götürür, akşamleyin de yola çıkarırız, demişler. Bir Ayasofya, bir topkapı, gördün mü gördün, olur biter. Dövizcikler de cebe. Biz de nasıl olsa folklör ekiplerimizi bedavadan iskeleye, isterlerse vapurlarına kadar gönderiyoruz. Gezinin eğlencesi de var. Bir otobüs parası mı? Eh okadar da kalıversin. Bunu komşularımızı kınamak için söylemiyorum. Turizm denilince nasıl parayı sızdıracaklarını çok iyi biliyor Balkan Turist'in başında bulunanlar, bir örnek olarak gösteriyorum.

Halâ şemsiyeyi açamamış adam. Eğilip eğilip şemsiyenin altına bakıyor. Otomatik olarak açacak bir düğme arıyor olmalı. Oysa tellerinden tutup şöyle bir yukarıya doğru kaldırsa, şemsiye kendiliğinden açılıverecek. Nedense öyle yapmıyor da illede bir düğme arıyor. En sonunda şemsiyeyi tuttu yukarıya doğru zorla kaldırdı. Bu kez şemsiye, borunun içinden çıktı. Yerden kesilince ağırlaştı, adam sallanıyor. Dayanamadı, yere yatırdı. Bir oh çekti. Boylu boyunca şemsiyenin yerde yatışına bakıyor, nakavt etmiş bir boksör gibi ayakta, yorgun duruyor. Yere eğildi, şemsiyenin demirinden tutup tersine doğru yukarı kaldırdı. Şemsiye birden bire kumların üstüne doğru açıldı. Açılmışken bir daha kapanmaması için üstüne abandı. Üstünde duran bir çiviyi alt deliklerinden birine geçirdi. Kaldırmaya çalışıyor fakat, rüzgâr şemsiyenin içine doldukça sendeliyor, birtürlü yerine getirip, sapını yere gömülü olan borunun içine geçiremiyor. Hah, şimdi oldu sanıyorum. Rüzgâr şemsiyeyi sallıyor, adam sendeliyor, neredeyse şemsiye ile düşecek. Hayır ucu kumda, boru içinde değil, ondan durmuyor. Biraz gayret daha, şemsiyeyi kaldırıyor, boruyu ayağıyla yoklayıp geçirmeye çalışıyor. Olmadı, gene olmadı. Dengesini rüzgâr yitiriyor. Neredeyse düşecek. Bir kez daha kaldırıyor. Tamam geçti. Adam da erir gibi şemsiyenin dibine çöktü.

Terini sildi silmedi bir karı koca başucunda belirdi. "Boncorno.... komestate.... Çrento çinko." soluksuz bir sürü laf... Beriki yorgun, isteksiz. "Nayn..." diyor. "İhbin doç... Nih frestayn.." Erkek lâfı bitirmeden kadın alıyor. Beriki yerde oturmuş, bunca yorgunluktan sonra lâfların hedefi olmaktan sersemlemiş vaziyette. Öbürleri de otu-

ruyorlar kuma. "Çrento çinko..." makinalı tüfekle tarıyorlar gibi adamı lâflarıyla, ikisi birden. Diyorlar ki, "Bu şemsiyeyi biz kiraladık". Beriki ise lâf yağmurundan sersemlemiş, "Nayn...." diyor. "Ama bu şemsiyeyi ben açtım. Saatlerce uğraştım. Nasıl olur sizin?"

Altınkum'da deniz çabuk derinleşiyor. Kıyıdan 20 metre kadar açıldın mı insan boyunu geçiyor. Belki de böyle, denizinin temiz, duru olmasını sağlıyor. Derin su olmasına rağmen ılık. Ilık dedim de hatırıma geldi. Plâjın bazı duşlarından ılık maden suyu akıyor. Bulgaristan'ın ılıcaları bol. Maden suyu da bildiğimiz su yerine içiliyor.

Plâjdaki duşlardan başka bir de deniz kenarına, kalın bir boruyla soğuk bir su getirmişler. Denize varmadan biraz beride, bir adam boyu yüksekliğinde, deveboynu gibi bükmüşler. Beş dakikada bir buraya basınçla su veriyorlar. Borunun çevresinde halk birikmiye başlıyor. Su gelince borunun altında bir cümbüştür gidiyor.

Pille sesi çoğalan megafonla birisi turistleri deniz kayağı yapmaya çağırıyor. "Bilgili öğretmenlerin nezaretinde," diyor, "bu güzel sporu birkaç deneyle öğrenebilirsiniz." Parayı basan sıraya giriyor. Motor uzakta duruyor. Onun çekeceği ip su kayağı yapacak kişinin elinde. Öğretmen beline kadar suyun içinde, önünde öğrencisinin belinden tutuyor. Dikkat edilecek önemli noktanın, motor çekerken su kayaklarının denize dikey olması ve hızla suyun yüzüne çıkarken bedenin geriye verilmesi, sonra eldeki ipin iyi idare edilmesi... Lâfta kolay bu ama, gelgelelim, motor hızla çekerken öğretmenin dediklerini uygulamak kolay olmuyor. Suyun yüzüne kayaklar çıkınca, ya da bir iki sektikten sonra devrilen devrilene. Her seferinde gene kıyıdan başlamak gerek. Bir iki deney, saat tamam. Yandı paralar... Motorla mı gezmek istiyorsun. Onun da bileti var, dolmuş yapıyorlar.

Altınkum'da dalgalı denize rastlamadım. Oysa Karadeniz dalgalıdır, derler. Uzaktan zaman zaman, Burgaz - Varna arasında çalışan, yastık üstünde kayan vapurlardan geçer. Bunlar, denizin üstünde kaydıklarından dalgaları yoktur. 120 kişilik bu vapurlar. 90 kilometre saatte yol alıyor. Öbür vapurlara ne ödeniyorsa bunlara da öyle. Bulgarlar ilk önce bu vapurları Tuna nehrinde denemişler. Büyük başarı elde edilip, ekonomi sağlanınca denizlerde de kullanmaya başlamışlar.

Şemsiyenin altına dönünce İtalyan çiftle, Almanı gülüşürlerken buldum. Birbirlerinin dillerini bilmeselerde anlaşmışlardı. Şemsiye konusunu aralarında halletmiş olmalıydılar.

AYI BOYAMAK

SEVGİ SABUNCU

Hasan Özçakar, işsiz günlerinden birinde, boyu yararsız ve dural anların yüküyle daha ufalmış, almayı - vermeyi, yürümeyi, yani bir şeyi değiştirmeyi unutmuş kollar ve bacaklarla oturuyordu. Öyle bir şeyi bir şeye bağlamayan bir zaman aralığında. Sonra elleri, bir durumdan başka bir duruma geçmeğe yarayan özelliklerini hatırladılar. Uzanıp aldığı gazetedeki bir ihale ilânında, Kızılay binasının tepesindeki ayın "kapalı zarf usulüyle" boyatılacağını okudu. İşte bir iş, belki de zengin olmaya ilk adım. Hemen davranmalı, kaçırmamalı bu fırsatı, kolları, bacakları oynatmalı, yararlı olmalı, diye düşündü, ufak boyu uzadı az. Oturdu, büyük bir özenle Kızılay Genel Müdürlüğüne yazdı teklifini. İşi alacağına pek güveni yoktu, neden olsun? Soyut bir şey değildir güven. Bir şeyin yerine konan, bir şeyin bir şeye dönüşmesidir; örneğin bir gümüş şamdan güvene dönüşür, bir ev, bir kat yeni elbise, ya da fiyakalı bir iş, dolgun bir aylık, bütün bunlar güvene dönüşebilir şeylerdir. Hasan Özçakır'ın güvene dönüştürebileceği bir şeyi yoktu, boyu posu bile. Sonra, ne boyacıydı, ne de boyadan, boyamaktan anlardı; bir şeyden anlamak da güvene dönüşebilir. İşte güvensizlik ve umutsuzluğun verebileceği ataklıkla, gelecek yeni güvensizliklerden, umutsuzluklardan korkmadan yazdı teklifini, aklının alabileceği en ucuz parayı istedi, on yıl da garanti verdi. Genel Müdürlükte, devlet parası üstüne özel titizlik gösterdiklerini, devlet parasını namusları gibi koruduklarını, ânı ve yeri geldikçe, yatakta karılarına, içerken masa arkadaşlarına anlatan bir iki memur, teklifi okur okumaz, atıldılar üstüne. Herkesin beklediği bir fırsat vardır; işte, anlatılan bütün bu namus, titizlik öykülerinin ispatı için kaçırılmaz bir fırsat. İş Hasan Özçakar'a verildi. Hasan Öçakar, helvasını ve ekmeğini yerken, aceleyle yapmıştı teklifini. Koskoca bir ayı boyamak için yapılması gereken masrafı hesaplamamıştı örneğin, hesaplayamamıştı, ayın boyanması için ne kadar boya gerektiğini bilmiyordu ki. Boya fiyatlarını da bilmiyordu. Çok az şey biliyordu ayı boyamak üstüne. Ayı boyamanın bir şeyi bir şeye dönüştürebileceğini sanıyordu yalnızca. Bu konudaki bilgileri araştırıp öğrenmeye ne zamanı vardı, ne de sabrı. Başkalarından önce davranıp en ucuz teklifi yapmalıydı, en güven veren, en umut veren teklifi, biraz umuda, biraz güvene dönüşebilecek teklifi. Öyle de yaptı. Böylece güvene, umuda, bunun adı zenginlik de olabilir; ilk adımı attı, bacaklarını kullanmış oldu. Bu ilk adımda, ayı boyama karşılığı istediği paraya yakın bir parayı boya, merdiven ve fırça için ödedi. Büyük bir özenle, işini iyi yapmak için çabalamağa koyuldu. Ayı boyamak pek kolay bir iş değildi ama. Fırça kullanmak hiç kolay değildi, bütün denenmemiş şeyler gibi; çok zordu; çok yeni, yorucu, acı vericiydi. İkinci gün, fırçasının kılları Kızılayın üstüne yapışıp kaldığı için yeni bir fırça almak zorunda kaldı. Hiç parası yoktu. Adım atmak zorunda kalıp ayaksız olduğunu anlamak. Veresiye aldı ikinci fırçayı. Yemek yemiyor, gün boyunca boyuyordu ayı. Ayın her yanını aynı kalınlıkta boyayabilmek için üstüste çalışıyordu boyayı. Önce bir ucunu boyuyordu ayın, sonra öteki ucunu, sonra boyayı dağıtmak için her yanını durmadan boyuyor, boyuyordu. Tükeniyordu yine boyası. Veresiye boya alıyordu, fırçasının kılları yapışıp kalıyordu ayın üstüne, hemen koşup yeni bi fırça alıyor, kılları örtmek için yeniden boyuyordu ayı. Bitiyordu boyası, borca yeniden boya alıyordu, hiç bir şey yemiyor, içmiyordu, yalnız parasızlıktan değil, yemeği düşünmediği, hiç bir şey yiyecek hali kalmadığı için. Sadece ayı düşünüyordu, onu daha iyi boyamayı, üstüne aldığı görevi iyi başarmayı. Aslında boyacı olmadığının anlaşılmasından korkuyordu, neyi neye bağlayacağını bilmediğinin, neyi neye dönüştüreceğini, neyi değiştireceğini bilmediğinin anlaşılmasından. Yok, aslında, daha sadeydi isteği, iyi bir boyacı olmak, içinde olduğu durumu yararlı, yapıcı, güzel bulmak, becereklice bulmak durumunu, kim istemez bunu? İşini iyi yapan biri olmak; bu ayı iyi boyayarak edinilen bir şeyse, ayı iyi boyamak gerekir. İyi boyanan bir ay, güvene, umuda, - bunun adı belki de zenginliktir - dönüşebilir. Giderek bir parmak kalınlığında boya sürmüştü aya. Boya bir takım engebelerle kaplamıştı ayı. Genel Müdürlükteki memurlar ayın boyanmasının bir türlü bitmemesine şaşıyorlardı önceleri. Merdivenin tepesinde doğru dürüst duramayan, ikide bir düşme tehlikesi geçiren boyacı, kadın memurların, daktiloların sinirini bozuyordu, yürekleri ağızlarına geliyordu, her yeni yapılan şey gibi ürkütücü, korkutucuydu Hasan Özçakar'ın ayı boyaması. Sonunda erkek memurlar hergün aralarında bahse tutuşmağa başladılar, ayın bo-

yanmasının biteceği gün üstüne. Bitecek diyenler hep kaybediyorlardı bahsi, diş biliyorlardı boyacıya, bu kendini belli etmeyen, ne olduğu belli olmayan yeniye. Ayrıca, sürekli olarak boyanan ay Kızılay binasının "ciddiliğine yakışmıyordu." "Ciddi" bir bina, bitmiş tamamlanmış bir binadır; bir binanın, sadece ay da olsa, yapımı bitmemiş, bitecek gibi görünmeyen bir parçası varsa, o bina güven verici bir bina değildir. Sonunda durum Genel Müdürün de dikkatini çekti. Genel Müdür, boyacının daha ne süre çalışacağının öğrenilmesini ve kendisine "acilen" bildirilmesini istedi. Hasan Özçakar'a gelen memurlar ayın boyanmasının ne zaman biteceğini ona sorduklarında, çok şaşırdı Hasan Özçakar. Vereceği hiç bir cevap yoktu. Ay boyamayı henüz öğrenmemiş biri, bir şeyi neye bağlayacağını bilmeyen, neyi neye dönüştüreceğini bilmeyen, attığı adımın sonunu kestiremiyen, zengin olmamış biri gibiydi. Ayın, iyi, başarılı boyanmış bir ay olduğuna inandığı zaman bırakacaktı boyamayı. Ayın, iyi başarılı boyanmış bir ay olacağına inanacağı günün han gisi olacağını nasıl bilebilirdi? Usta bir boyacı olacağı günü şimdiden nasıl kestirebilirdi? Bütün bunları uzun ve anlaşılmaz cümlelerle, utanıp sıkılarak, ufalarak, ufalarak anlatmağa çalıştı. Boyacı olmadığını ya anlamışlarsa, usta olmadığını, neyin nasıl değişebileceğini henüz bilmediğini anlayıp işi başkasına verirlerse, bir şeyi bir şeye dönüştürme yolunda attığı bu adım, belki de zengin olmanın başlangıcı, atılmamış oluverirse. Memurlar hiç bir şeyi anlamadan geri döndüler. Ve Genel Müdüre de hiç bir şey anlatamadılar.

— Ne zaman bitecek şu allahın belâsı ayın boyanması?

— Bilmiyoruz efendim.

— Bilinmez mi? Kendi bilmiyor mu, yani boyacı?

— Anlamadık, kesin bir şey söylemiyor.

— Kaç gündür çalışıyor bu adam?

— Bir aydır efendim.

— Bir ayda bitmez mi bir ayın boyanması?

— Ay, sizin de gördüğünüz gibi boyandı aslında. Ama sürdürüyor yine de boyamayı adam.

— Söyleyin bitirsin. Parasını da verin gitsin. Yarın bu adamı gözüm görmiyecek anlaşıldı mı?

Hasan Özçakar'a parası verilip işinin bitmiş, ayın boyanmış olduğu bildirildiğinde, yorgunluktan, açlıktan, uykusuzluktan dizleri tutmuyordu. Evine gitti büyük bir hüzünle. Ağladı. Kovayı, fırçaları, merdiveni rasgele bırakmıştı yollarda, evine dönerken. Ertesi gün, verilen paranın büyük bir kısmını borçlarına kapattı. Uyuklayarak, ekmek, yoğurt yiyerek geçti bir ay. Sevilen bir kadından ayrılmak gibi bir şeydi bu. Zordu ayı, bir şeyi bir şeye belki bağlayacak, belki dönüştürecek şeyi unutmak. Bir ayın sonuna kapısını çaldı Kızılayın memurları.

— Kızılayın boyaları çatlayıp döküldü.

— Üzgünüm ama ilgilendirmiyor beni o ay artık.

— On yıl garanti vermiştiniz!

İşte o zaman ayı boyamak sevilmeyen bir kadınla yaşamak zorunda olmaya dönüştü. Büyük bir bezginlikle veresiye boya, fırça, merdiven aldı. Başladı ayı boyamaya yeniden. Başlamasıyla hırsı da yeniden başlıyor, ayın boyanmaması kendisine bildirilene dek boyuyordu ayı. Sonra yine yorgunluk, unutma, sürünme, acı çekme günleri. Sonra bir fırtına, biraz yağmur, zil sesi zinciriyle yeniden boyama. On yıl böyle sürdü bu. On yıl değişmedi bir şey, on yıl bir şey bir şeye dönüşmedi sanki. Herkese borçlanmıştı. Çok yoksul, hep daha yoksuldu, bu bir değişme, ilerlemedir. Her girdiği işten, ayın yeniden boyanması kendisine bildirilince ayrılmak zorunda kalıyordu. Sonunda tam bir usta gibi, iyi, namuslu bir usta gibi öğrendi boyamayı. Bir daha bozulsaydı ayın boyası, bir daha başlasaydı boyamaya, bir daha görseydi işini iyi bildiğini, bir şeyi bir şeye dönüştürebileceğini, özlemle bekliyordu bunu. Ama gelmiyorlardı. Çalmıyorlardı zili. Oysa Kızılayın önünden geçerken ayın boyasının yeniden bozulduğunu görüyordu. Sonunda dayanamayıp Genel Müdürlüğe gitti.

— Kimi istiyorsunuz efendim?

— Ben ayın boyacısıyım. Bozulmuş ayın boyası yine, ne zaman gelip boyamaya başlayayım diye soracaktım?

Memurlarla indi merdivenleri, çıktı merdivenleri, bir çok odalara girdi çıktı ceketini iliklеyerek, ufalarak, ufalarak hep. Dosyalar karıştırıldı, sessizlik. Kâğıt hışırtıları. Tatlı ve acı beklemeler, kaşıntı, tatlı kaşıntı - umut.

On yıllık garantinin sona erdiğini öğrendi sonunda.

Dışına çıktı binanın.

Bütün cadde boyunca dövizler asılmıştı. Kızılay haftası, Kızılaya ve yoksullara yardım haftası.

İki çocuk koşturarak geldiler. Hasan Özçakar'ın yakasına küçük, kâğıttan bir Kızılay taktılar. Hasan Özçakar cebini karıştırdı. Karıştıra, karıştıra son bir lirasını verdi çocuklara; sonu, boyamanın bitimini, dönüştürememeyi, bağlayamamayı verdi.

Caddeden yukarılara yürürken düşündü. Bu bir liralar birikince, birikince, bütün yoksullara yardım edilince, sıra bana gelince, kurtarır beni Kızılay, bir şey bir şeye dönüşür belki. Rahatladı, bir şeyi bir şeye bağladığını sandı, rastgele adımlarla, ilerlediğini sanarak yürüdü caddeden yukarı.

YAYIN DÜNYASI

halûk aker

sevi ve memed ali

Yoğun bir düşünce içindeydim
yüzüne karşı düşüyor
diye bıyıkları memed alinin
ansızın karşıma çıkıverdin.

yağmuru, içkiyi, akşamları
bir de seni sevmiştim istanbulda
inip inip kalkan bir gemi
oluyordu göğsümüz parkta.

yazık! anı diyorlar artık
güzel şeylerin adına.

yine gelebilirim istanbula :
kırlangıçlı bir demokrasi günü
binip memed alinin bıyıklarına.

Erdoğan ALKAN

YENİ KUŞAKLARIN SORUMLULUĞU

Yeni Edebiyat dergisinin başyazısı yukarıdaki adı taşıyor (sayı 4, Şubat 1971). Nedense **Yeni Edebiyat** dergisinin başyazıları birçok şeye bir iki cümleyle değinmeyi yeterli sayıyor, oysa ileri sürülen düşünceler daha etraflı ele alınmak istiyor, onların açılması gerekiyor. Düşüncelerini açmadıkları, tavırlarını belirtmedikleri sürece edebiyat alanında işlevsel olunabileceği çok su götürür.

Bu yazıda yapılan saptamalardan biri şu : "Şimdilerde akımların yerini tek tek kişiler aldı. Artık edebiyat, anlaşmış bir akımın sözcülüğünü yapmaktan çok tek tek kişilerin bildirisi oluyor." Son yıllar göz önüne alınırsa bu saptama doğru görünür. Yalnız tümcedeki "akım" sözcüğü doğru olarak kullanılmış mıdır? Bizde Batı'daki anlamıyla bir "akım" dan söz edilebilir mi? Bu konuya girmeyeceğim. Akım yerine grup sözcüğünü yeğleyeceğim. Şimdi saptamayı doğrudur diye kabullendik. Peki, bu durum edebiyatımız için **iyi** midir? **Yeni Edebiyat** dergisi bu olguyu nasıl değerlendirmektedir? Edebiyat sorunlarını ne olarak görmektedir? Gördüğü bu edebiyat sorunlarının çözümü için saptadığı olguyu yararlı görmekte midir? Bir önerisi var mıdır onun? Bellidir ki, edebiyat ortamının şu ya da bu türlü işleyişinde dergilerin de bir sorumu vardır. Türk edebiyatı için nasıl bir sorum yüklenmektedir **Yeni Edebiyat?** Genç kuşakların sorumluluğundan söz açılırken derginin edebiyat içindeki sorumundan da söz açılması usa aykırı değildir. Bu konuların deşilir olmasını umalım, bekleyelim mi?

Bana sorarsanız, birçok alanda örgütsüzlüğün acısını çekiyoruz. Bireysel çalışmaya koşullandırılmışız, bunu aşıp da ortaklaşa (kollektif) çalışma sıkı düzenine (disiplin) giremiyoruz. Biribirimizi tamamlayarak bütüncül bir çalışma yapmaya alışamıyoruz. Bilimsel çalışmalarda, siyasal çalışmalarda, kültür çalışmalarında, ortaklaşa çalışamadığımız için amaçlarımıza erişmekte zorluklarla karşılaşıyoruz. Şursı açıktır ki, ülkemizin hangi sorununa el atmak isteseniz, orda tek bir kişinin çabasını aşacak denli çok yan sorunlarla karşılaşılıyor. Bu sorunlarla başedebilmek için **yöntemli** bir örgüt çalışması gerekiyor. Genç kuşakların bireysel çalışmalarından yarar ummak ancak düşseverlik olarak yorumlanabilir. Yeni yetişenlerin bu gerçeği görmeleri, kendilerini eğiterek, değiştirmeye çalışarak, çetin tartışmalara özveriyle dayanarak zorlukları aşmaya çalışmaları gerekir. İlk büyük zorluk örgütlenmede yatmaktadır. Örgütlenme öncesi zorluklar da vardır : Söz konusu edebiyatsa, örgütü oluşturacak kişilerin az çok beğeni olarak, görüş olarak biribirlerine yakın olmaları gerekir. Sonra da bu yakınlıkları işleyerek bilinçlendirmek, daha sonra da amaçlarını belirlemek gerekir. Edebiyatın gereksemelerinin neler olduğunu, nelerin yapılmış olduğunu ve ne yapmak gerektiğini düşünmek zorunluğu ortaya çıkar. Bütün bunlar yetmez, bir edebiyat görüşünde olmaları, görüşü oluşturmaları gerekir. Gene yetmez, önlerine yöntemsel sorunlar çıkar. Nasıl bir yöntemle yanaşacaklardır edebiyata? Türk edebiyatına yanaşmanın en uygun yöntemi hangisidir? Araştırılması gerekir. Başka sorunlar da çıkar; birlikte çalışmanın, heyecanın getirdiği uyurgezerlikleri, kör bakmaları nasıl alt edeceğiz? Nasıl hep diri kalacağız?

Türkiye'nin bugünkü koşulları içinde örgütlü bir grup çalışması bireysel çalışmalardan çok daha zordur, sorumluluğu da daha ağırdır, ama bunu göze almadan bir iş yapılabilmesi olanağı da üstünkişi olmadıkça olanaklı değildir. Siyasal davranışta bulunan genç adamlar bu bilince varmış görünüyorlar, gönül bu bilince genç yazarların da varmasını istiyor.

Demir Özlü Konuşuyor

A kuşağı yazarlarından Demir Özlüy'le bir konuşma yapılmış (**Yeni Edebiyat,** sayı 4, Şubat 1971). Söylediklerinin tümüne katılmak gerekli değil, ama düşünen bir kafanın sözleri olduğu için okunmalı. Bu konuşmasında kendi kuşağı üstüne, yazarlık üstüne, öykücüler ve dergiler üstü-

ne olan düşüncelerini anlatmış. Ülkesinin bugünkü sancılı durumu karşısında, yazarlık konusunda "nihilizmler" taşıdığını belirtmiş. Şöyle diyor: "Eylem mi? Kuram mı? sorunu var, Türk toplumunun bugünkü aşamasında **söz** bitti gibi geliyor bana. İçinden çıkamadığım bir sorun: **Acaba yazmaya devam edebilir mi?** Eylemin yanında, yazar tavrı ne de olsa bir **biriktirimdir,** yazarı da burjuva yaşaması içine sürükler. Eylemse, o alandan çıkarır kişiyi, iyice yüceltir. Çözemiyorum. İkilem içindeyim." Özlü'nün sorunu eylem mi, kuram mı diye iki öbeğe bölmesine aklım yatmıyor. Bunlar biribirlerinsiz olabilirler mi? Kuramsız bir eylem ne işe yarar? Nereye götürür? Eyleme dönüşemeyecek bir kuram sosyal bilimlerde söz konusu edilebilir mi? Eyleme tanıdığı "yüceltme" anlamı yeni bir "kahramanlık" çağrısı mıdır?

Demir Özlü'nün Sait Faık konusundaki tavrı şaşırttı beni. "Sait Faik son dönemlerin en büyük yazarı hâlâ." diyor. Sait Faik'in iyi bir yazar olduğundan kuşkum yok. Ama yazdıkları öykülerle Sait Faik'i aşmış, üstelik etkilemiş **(Alemdağda Var Bir Yılan)** bir kuşaktan olan Özlü'nün bu bilinçle konuşması uygun olurdu. Bu bilinç söze katılmazsa Türk öyküsünün değişim yılları es geçilmiş olur.

Bizanslı Robinson'da İnanç Kavgası

Taylan Altuğ **Yeni Dergi**'de (sayı 77) Karasu'nun **Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı**'nı eleştiriyor. Bir eleştiri üzerinde durulmasını sevmem. Eleştirinin gelişmesi için, eleştirel nitelikte yazılar yazılmasını desteklemeliyiz. Bir görüşümüz varsa biz de eleştiri yaparak gelebilmeliyiz. Taylan Altuğ üstüne duruyorsam, bu biraz da eleştiri ahlâkıyla ilgilidir. "... ve yazarın Batı kaynaklarıyla beslenen çok özel dünyasının temelini, yahudiliğin dipleyiciliğinde büyülülüğün, sırlığın bu son kalıntılarında, yani Bizans'ta bulmasının nedeni olarak alınmalıdır." Yazıda Batı kaynaklarından beslenmek sanki suçmuş gibi gösterilmek istenmektedir. Bu eleştirel tavrı aşan bir görüştür. Bir yazarın özel dünyası olması da, ülke gerçeklerinden habersiz olması demekmiş gibi ele alınmaktadır. Bu da sakat bir tutumdur. Ya Yahudilik konusu neyin nesidir? Yapıtı açıklamakta, özelliklerinin saptanmasında adı geçen durumla bir ilişki kurulmuş mudur? Hayır, Yahudi oluşu söyleyip, Türk öykü çizgisinden saf dışı kılma amacını vurgulamak istemektedir yazar. İğrenç bir davranıştır bu. Eleştiriyle falan ilgisi yoktur.

Kaldı ki, şimdilik edebiyat görüşünü, eleştirel ölçütlerini daha bir ucundan da olsun yazmamış bir yazarın "Çağdaş Türk Hikâyesinin yönelim çizgileri, alan araştırmaları ve giderek onun açılım imkânları bakımından bağsız, kaynaşımsız, dışarlıklı..." diyerek bir yazarı mahkûm etmesi için bu yönelim çizgilerini vb. açıklaması gerekir. Üstelik Türk dilini ustalıkla kullandığını söylediği bir yazar için yukarda söylediği nitelikleri sıralamak öyle kolay değildir. Dilin düşünceyle olan güçlü bağlantıları, bir dilin hakkını vermiş yazarın, o dilin ve düşüncesinin içine rahatlıkla girmesini sağlar. Yazarlar, yazdıkları dilin sanatçısıdırlar.

Altuğ'u ben değil, zaman içinde, yazdıkları mahkûm edecektir.

ayın kitapları

en çok 10 kelime ile künye ● bir kitap ve 5 lira ● posta pulu gönderilir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

● DİL ÜZERİNE (Düşünceler - Düzeltmeler), Ömer Asım Aksoy, Ankara 1964, 2. baskı, 236 sayfa, 5 lira.

● TÜRKÇEDE SÖZLÜK YAPMA YOLLARI, Hikmet Dizdaroğlu., Ankara 1962, 25 sayfa, 1 lira.

● ÖMER SEYFETTİN, Hikmet Dizdaroğlu., Ankara 1964, 64 sayfa, 2 lira.

● HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR, Agâh Sırrı Levend., Ankara 1964, 150 sayfa, 3 lira.

● DİL DEVRİMİNDEN BU YANA DÜZYAZI ÖRNEKLERİ, Ankara 1964, 147 sayfa, 10 lira.

● ÖZ DİLİMİZ, Ali Püsküllüoğlu., Ankara 1966, 154 sayfa, 3 lira.

● YASA DİLİ SÖZLÜĞÜ, Ali Rıza Önder., Ankara 1966., 255 sayfa, 10 lira.

● DİL DEVRİMİ ÜZERİNE, Ankara 1967., 291 sayfa, 6 lira.

● DİLBİLGİSİ SORUNLARI, Ankara 1967., 227 sayfa, 5 lira.

● ERDEMİN BAŞI DİL, Emin Özdemir., Ankara 1969., 96 sayfa, 3 lira.

● TÜRKİYE'DE DİL ÖZLEŞMESİ, A. Dilâçar., Ankara 1969., 37 sayfa, 1 lira.

● DÖŞEM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Cavit Sıdal., Ankara 1969., 98 sayfa, 3 lira.

● TÜRKÇE KADIN VE ERKEK ADLARI, Şemsettin Kutlu., Ankara 1969., 107 sayfa, 3 lira.

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

(2. Sayfadan)

için hep birer araçtır bunlar. Bir demokraside insan hiçbir yere, şeyhe, ağaya, paraya, patrona bağlanmadan, korkmadan çekinmeden oyunu veremiyorsa, yani "bir baştan bir oy" değil de, bir bölge ağasının ya da para babasının başından onbinlerce oy çıkıyorsa, ne yapacaksın demokrasiyi, ne yapacaksın seçimi? Düzmece bir demokrasidir o, seçimse göstermelik bir seçimdir. Çok kimse bunu bilmiyor şimdi yurdumuzda, ama yıllardır iyice koşullanmışız, demokrasinin erdemine inanmışız. Allah ömürlerini uzatsın büyüklerimiz'de öyle söylüyorlar, kimse hayır diyemiyor. Seçimin, demokrasinin erdemi, yasanın, anayasanın değeri yok mu? Var ama, bütün ekonomik çıkar gruplarının, bütün sosyal sınıf ve tabakaların temsil edildiği görüşlerin korkusuzca açıklandığı, kitapların yasaklanmadığı gerçek demokrasilerde söz konusudur bunlar.

Sınıflı toplumlarda, ekonominin yoğun bir anlatımı olan politika ile hukuk ve kültür, genellikle egemen sınıf ve tabakaların çıkarları doğrultusunda işleyen birer üst yapıdırlar. Böyle olduğu için burjuvazi sürgit iktidarda kalmak ister, mebus pazarı kurar, seçimlerde para dahil pek çok araca başvurur. Uyanan emekçi halk da bunun için iktidara gelmek ister. Ama onun parası yoktur, bürosu bürokratı yoktur, yaptıklarının çoğu suç olur. Toplantılarını basarsın, örgütünü yıkarsın sıkı yönetimler çekersin onun üstüne. Her seçimde bulabildiği para kadar milletvekili çıkarır o. Öteki partiler öyle değil mi, onlar da harcadıkları para kadar milletvekili çıkarmıyorlar mı? Yasanın, anayasanın dediği değil, paranın dediği olmaktadır hep. Bu kısır döngüyü emekçi halk ancak bilinçlenerek kırabilir. Burjuva ideolojisinin kıskacından kurtulup kendi sınıfının ideolojisini kavrayarak, örgütlenerek, yasalarda yazılı temel hak ve özgürlüklerine sahip çıkarak kurtulabilir bu "maküs" çemberden. Bilinçlenmenin, uyanıp kalkmanın başlıca araçlarından biridir kitap. Böyle olduğu için, emekçi halkla diyalog kuran öğretmen gibi, göz açan, uyandıran kitaba da karşı çıkıyor iktidar. Kirli çamaşırlarını deşen broşürleri kaşla göz arasında toplatıyor. Ayıbını açıklayan gazetenin muhabirini dövdürüyor. Kitapların, bildirilerin, broşürlerin bir tekini kaçırmıyor, didik didik ediyor hepsini. Çağunu mahkemeye veriyor, cezalandırmasa da getire götüre bezdiriyor, bıktırıyor. Basın ve yayının başlıca merkezleri olan Ankara ve İstanbul'da seksene yakın savcı var, çoğu bu işlere bakıyor. Bunlar için kurulmuş Toplu Basın Mahkemeleri var, durmadan yayımcı ya da yazar yargılatıyor. Burjuvazinin hukuk düzeni, burjuvazinin basın özgürlüğü bu...

27 Mayıs 1960'tan öncesi de böyle "karanlık" bir dönemdi. Gazeteler daha çıkmadan toplanırdı. Manşetler kazınırdı, bomboş çıkardı. Gazetecinin ellerine kelepçe vurulurdu, saçları sıfıra tutulurdu. Yazarlar köşe başlarında dövülürdü. Orgeneral Gürsel, "Basın özgürdür, istediğini yazabilir" dediği halde, gitgide, büyüklerimiz ve küçüklerimiz sayesinde, 27 Mayıs 1960 sonrası da böyle, hattâ daha zifir bir "karanlık" oldu sonunda. İçerde ve dışarda en çok ilgi gören Türk romancıları, hikâyecileri, ozanlar, âşıklar, ressamlar, yayınlarıyla halka Millî Eğitim Bakanlığından daha iyi hizmet eden yayımcılar koğuşturuldular, tutuklandılar ve yargılandılar. Reklâm olur diye değil, uzun olur diye adlarını yazamıyorum... Elimde "Yasak Kitaplar" (*) adlı bir kitap var. Ondan anladığıma göre, her halde İçişleri Bakanlığı, 1965 yılında İzmir DDY Matbaasında "Yurda sokulması ve Elden Ele Geçmesi Yasak Yayınlar" adlı bir kitap bastırmıştır. Bu gizli" kitapta yasak yayınların sayısı ancak binlerle anlatılabilmektedir.

Yargılanan Kitaplar

Çoğu yargıç önüne bile çıkmıyor yasaklanan yayınların. Çıkanlar beraat ediyor, ediyor ama iş işten geçtikten sonra. Üç yıl uzuyor bir kitabın dâvası. Gerçi yargıçlarımız, sınıflı toplumda hukukun, egemen sermaye sınıfının çıkarları doğrultusunda çalıştığı kuralını kırmışlardır. Toplumun gelişen yeni güçlerini ve tarihin büyük akışını görmüşler, sadece egemen sınıf ve tabakaların değil, emekçi sınıf ve tabakaların da yargıçları olduklarını kavramışlardır. Toplumsal dinamiğin itmesiyle de olsa, pek çok tabuyu yıkmışlar, devrimci yargının pırıl pırıl örneklerini vermişlerdir. Fakat zaman zaman bu değerlendirmenin dışında kalacak ve bilim adamlarıyla uzman hukukçularca kıyasıya eleştirecek kararlar da vermişlerdir. Baskı, pek çoğumuz gibi yargıçları da bir dereceye kadar etkilemiş ve bazılarını duraksatmıştır. İşte, Ho Şi Minh'in kitabıyla ilgili olarak verilen ve kesinleşen karar bunlardan biridir.

Kitap bir kaptır. İçinde düşünceler, deneyler, bilimin sanatın eski ve yeni ürünleri vardır. Kitap bunları taşır, yayar, insandan insana, ülkeden ülkeye getirir götürür durmadan. Böylece bilgilerin genişlemesine, insanların kafaca değişmesine etki eder. Etmesin mi? Yaşadığımız çağa gelinceye kadar beylere, efendilere çalışan kitaplar, artık yaşadığımız dönemde, yoksullara, emekçilere döndürmüştür yönünü. Döndürmesin mi?

Brezilyalı ünlü gerillacı Carlos Marighella'nın yazıları, öldürülmesinden sonra, "Şehir Gerillası Elkitabı" adıyla bütün dünyada, bu arada Fransa ve Türkiye'de yayımlandı. Fakat hem Fransa'da, hem Türkiye'de çıkar çıkmaz toplatıldı. Fransız yayımcıları, toplatma kararına çok sert tepki gösterdiler: Yirmi iki yayınevi birleşerek ve sorumluluğu oraklaşa üstlenerek, "Şehir Gerillası Elkitabı" nı yeniden yayınladılar. Aştılar Fransız Hükümetinin düşünce ve yayın özgürlüğüne koyduğu yasağı. Bizde ise hem kitap toplatıldı, hem yayımcısı mahkemeye verildi, hem de kitabın ka-

pak ressamı hakkında kovuşturma açıldı, fakat yayımcılarımızdan henüz bir ses yok..

Acaba bütün "kötülük" kâğıdı bulan Çinlilerle, basımevini bulan Almanlardan mı geliyor? Bunlar olmasa düşünceler bu denli yayılmaz, efendilik, beylik, ağalık, patronluk; bir yanda da kölelik, uşaklık, ırgatlık, kulluk ve kula kulluk tıkır tıkır yürür gider miydi? Bir de şu var: Kâğıdı ve basımevini niçin Çinlinin ve Almanın bulduğu yerde bırakmaz da ülkene alır getirirsin? Bir kâğıt fabrikan var, yenilerini (Dalaman ve Çaycuma'da) niçin açarsın? Ülkemizde bazı basımevleri iki üç vardiya çalışıyor. İşsiz kalan, boş yatan basımevi yok hiç. Sadece "Heidelberg" firması 750 büyük baskı makinası sokmuş yurda. Ve o baskı makinalarının türlüsü çıkmaktadır ki, durdurulur gibi değil..

Sonuç

Erinde geçinde burjuvazinin, kitap yasaklayan düzenlerin canına işte bu gelişmeler okuyacaktı. İsterse bütün basımevlerine para babaları sahip olsun; onlar yönetsin fabrikaları ve basımevlerini. Bu da çok sürmeyecek, bu makinalarda çalışanlar, çevirdikleri kolların kimin yararına ve zararına döndüğünü adamakıllı anlayacaklardır. Kendi zararlarına kol çevirmekten geri duracaklar ve toplum yararına döndüreceklerdir o makinaları...

27 Mayıs 1960 öncesini bırakın, sonrasında, yüzlerce kitap yasağına ses çıkarmayan, Fransadaki örneği de bildikleri halde "Şehir Gerillası Elkitabı" nın toplatılmasına susan, hele cezası kesinleştiği için "Millî Kurtuluş Savaşımız" adlı kitabın yayımcısı Remzi İnanç'ın içeri girmesine bir tepki bile göstermeyen bizim yayınevlerinin sessizliği de bir ümitsizlik nedeni olamaz. Türk Editörler Birliği, Türk Edebiyatçılar Birliği, yazarlar, başyazarlar sussa ve Toplum Yayınevi yönetmeni içerde unutulsa da kitap yasaklayan düzenler bir gün silinip gidecektir yeryüzünden...

Fakir BAYKURT

ÇIKAR KAPISI

"Bin Temel Eser" kurulu Eğitim Bakanlığında "özel yetkiler" e sahipmiş. Başmüsteşar da, Kültür Müsteşarı da karışamazmış onlara. Ancak Bakan çıkabilirmiş karşılarına. Öyle ya hepsi ünlü binginler! Onlar bir şeye karar verecekler de bir memur karşı koyacak! Olacak şey mi? Şu kitap basılacak, şuna bilmem ne kadar ücret ödenecek, hep bunların elinde.

Öyle anlatıyorlar bilenler. Kimbilir belki de söylentidir bunlar. Öyleyse de suç kimde? Bakanlığın yetkililerinde. Yazarız, sorarız: Şu Bin Temel Eser'in sorumlusu kimdir, kurulda üye olarak kimler vardır, bunları kim tâyin etmiştir, yetkileri nedir? "Bin Temel Eser" diye bir sınır çizdiğinize göre şu ünlü "bin temel eser" in listesi nerede gösterin?.. Ses çıkmaz! Ama ikide bir vitrinlerde yeni yeni "temel" kitaplar görünür. Sessiz ve derinden gider Bin Temelciler!

Ankara'ya son gidişimde bu konuyu azıcık kurcaladım. "Bin Temel" cilere yakınlığı olan, ama şu ya da bu nedenle araları açık kişilerden bir takım bilgiler aldım. Önce "Bin Temel Eser" kurulunda kimler var öğrenmek ister misiniz? Yanlışım varsa Bakanlık düzeltme göndersin, ya da adı geçenler "ben bu kurulda bulunmuyorum" diye komu oyunu uyarsınlar...

İşte üyeler: A. P. senatörü Yılmaz Öztuna, Prof. Kenan Akyüz, Prof. Mehmet Kaplan, Prof. Faruk K. Timurtaş, Prof. İbrahim Kafesoğlu, Prof. Muharrem Ergin, Nihat Sami Banarlı... Başbakan Demirel'in önsözüne göre "... millî kültür ve sanatımızın değerlerini, ilim ve sanat dünyasının müşterek hazinelerini Türk okuruna ulaştırmakla, bugünkü ve yarınki nesillerin düşünce ve zevk olgunluğuna katkıda bulunmuş olacak..." "Bin temel eser" i yukarıda adı geçen kişiler seçecekler! Seçmişler de, baksanıza "Bin Temel Eser" diye adını bile koymuşlar! Ne binbir, ne dokuz yüz doksan dokuz, yuvarlak sayı, bin! Ne iyi, ne iyi! Bin eseri okuyunca bugünün yarının kuşakları düşünce ve zevk olgunluğuna ulaşacaklar. Bunun dışında kalan yapıtlar okunmasa da olur! A.P. iktidarı Eğitim Bakanlığı böyle buyuruyor. Seçmiş kurulu, göreve çağırmış, beş liraya çıkarıyor koca koca kitapları, sebil diye dağıtıyor yurdun dört yanına!

Şöyle bir göz atın şimdiye dek yayınlanmış "temel" kitaplara ne göreceksiniz? Kurul üyelerinin birer ikişer kitapları hemencecik yer alıvermiş bu "Bin Temel Eser" dizisinde. Ergin'in, Timurtaş'ın, Yılmaz Öztuna'nın, Kafesoğlu'nun, Banarlı'nın, Akyüzün. Geriye kalan var mı? Yok, Bin Temel Eser kurulu ellerinde ne varsa, eskiden basılmış, tükenmiş tükenmemiş, hazırlığı bitmiş bitmemiş neleri var neleri yoksa bu diziye yerleştirivermişler! "Bal tutan parmak yalar" diye bir atasözümüz vardır ya ona uyarak!..

Binin yarısı beş yüz, beş yüzün onda biri elli, şimdilik elli kadar kitap çıktı, daha çok "iş" var bu dizide! Bu yetkili kurul önce kendi yapıtlarını basacak, sonra yakınlarının, dostlarının, ülküdaşlarının kitaplarını... Eğitim Bakanlığı bütçesinden ödensin telif hakları! Başbakan "... vatandaş eğitimini her bakımdan sağlıyacak bir devlet anlayışını, bütün Batılı ülkelerde olduğu gibi, biz de benimsemiş bulunuyoruz. Bu eğitim, özel yayınevlerinin kendi imkân ve ölçülerine bırakılamıyacak bir şümul ve mâna taşır" demiş nasıl olsa. Sıvarsın kolları, kurul olarak girişirsin bu tatlı işe. Eski kitaplarını sürersin, uydurma kitaplar hazırlarsın, önsözler yazarsın. Sen kurul üyesisin, kıratlı partinin eğitimini yürüten yetkililer sana bırakmışlar meydanı, oynatırsın atını alabildiğine...

"Bin Temel Eser..." A.P. ergeç düşecek iktidardan. Bugünkü politikacılar, liderler unutulup gidecek. Bir tekinin bile adı hatırlanmıyacak. Ama, A.P. iktidarının kültür hizmeti olarak giriştiği şu "Bin Temel Eser" furyası hatırlanacak. Acı bir gülüşle...

Oktay AKBAL

eşrefpaşa 1970 yılında

Devşirilmiş çocukların bir ırmaktan arka arkaya aktığı bir sokak. Devrişilmiş çocukların yünle, küfürle, yokuşlardan boşanarak. Eşekle, parkta bir ferma işaretiyle esrarı çektiği, sonra annelerin ağzını yayarak, çürük dişleriyle oğlunu bileğinden kımıldattığı, beş yaşında da yavrusundan dayak yediği gerçek.

İlkokulda sarı defteri bir tokatla, tükenmez kalemi bir tekmeyle alabilmiş, mektep çantasını alabilmek için hamamda oturağa bağlanmış, sonra da çantasında diş macunundan izmarite, papatya çiçeğinden kız donuna herşeyi saklamış, her söze karışıp yırtık olmuş, futbol topunu, sattığı şişelerden ve ödediği yumruklardan çıkarabilmiş, gece yıldızlara tükürebilmiş, içindeki kanla, gündüz yüzünü güneşten saklamakta maharetliymiş, ayrıca yırtık mayoyla konağın lağımlarından süzülüp bir sarılık da orda atabilmiş, yani devşirilmiş, devşirilmiş, devşirilmiş...

Kalede röntgenci, bahribabada cırcır böcekçi olarak tanınıyor, sapanında hiçbir usluluk gizlenmemiş, sümüğünü nereye sileceğini biliyor. Ve otobüslerin müthiş dayamacısı, birgün annesi yaşında bir karının arkasını bellerken yakalanmış, hâlâ adını sayıklıyor, kemerde karakola duman fırlatan kokriç.

Sahi bir de meyhanelerin, yani kalenderin içine şafak gibi oturduğu hatırlanıyor, adına kumru deniyor, siyah gözlerinde böyle bir ışıltı, midye dolmasını açıyor kirli tırnaklarının cevheriyle ve arkadaşlık birbirinin yüzünde dağıtmaktır biraz, bulduğu kızartıyı, arkadaş arkadaşın yüzüne bakmaz, cami diplerinde birbirine işer de bakmaz, arkadaş sigara yakar, kibrit tutar, arkadaş resimli roman kızlarına sulanır, da bakmaz arkadaşın yüzüne, yüreğine, kolayca bir çarşı bulur patates filelerini çimdiklemiye.

Bir de şoför ağzı bulaşır koskoca sofranın, palazlanan bıyığının dipçiğine. Namustan, ahlâktan gayrı erdem bulamamış o küçük gözbebeğine. Bir de şoför ağzı devşirir onu, minibüs ayarsız çekmecesinde.

Devşirilmiş olmanın bir de inatla, kinle o kirlenmiş gözbebeğinde, aile sofrasında kızkardeşinin saçını çekmekle hâl - hatır sorma, bir de okumuş komşu oğlunu korkutma üfürdüğü kitap yangınıyla, hıdrellezde semanın etekleri içine, of bunları bile düşünmüyor, kama biçiminde.

Devşirilmiş hapishanenin dört penceresiyle, ibnesiyle, bir bıçakla kazıyor oyamadığı duvarı, gözleri dalıyor, hayat kelimesine ilk kez takılıyor sazın o uyuşturucu ezikliğinde.

Devşirilmiş hırsızlık, bıçak ve karaköyle, sığınamamış sirkeci, kasımpaşa piçlerine ve içlerine, hasköyde yüreği yumurta kadar ufak ve tutarsız, izmire geriye dönse, asfalta ve yüzünü kazıyan o berbere, cırcır böcekçiliğiyle geçinebilir mi gene, hart hurt tenekeler kesiyor hisar camisi önünde,

sonra kadifekale, hayat önünde
bir nişan, yüzü kapalı bir kızla,
eşarbını gerdekte açtığında yine küçüldü
gözbebeği.

Artık yıkılmakla devşirilmiş,
her yaşında biraz daha küçülmüş,
o serseri mahmuzları geçirmiş boynuna,
trampet çalınan bir bayramda
yeni yetişmiş çocuklar arasında
bir ayağı topallıyor,
sürüklüyor onu o eşrefpaşa yapısı kafa,

bir kafa
bir kafa daha,
hergün yeni bir maça

bu hayat kaça.

Çörekleniyor üzüm çuvallarından esen lodosa
bedenindeki ahıra bütün yolcuları alıyor,
tükettiği romanları ve tesbihleri saça saça...

Koklucanın kokusu eşrefpaşalının büyüsü
oluyor.

Evinde bekleyen efendi kıza
ve onu süsleyen tülbentteki kırışığa
Ve memesine yapışmayı bugün bırakmış
iri dudaklı yeni oğula rağmen
yaşlanıyor kemikleri, dizlerinden belli
Bir de arkasına bastığı kundura
bir takvim gibi parlatıyor günleri.

Suçlu mu sayılır çocuğuna su döken
onu mektepten tornacıya çeviren şamar
sonra torna suları gözyaşları
çandarlı bergama kozak yaylâsı
her gezide yeni bir serseri olmanın
devşirdiği delikanlı.

Eli kitaba uzansa
adamakıllı

eli kumsala çizse bari
adını

eli ve parmakları
kamyon penceresinde
çandarlı bergama kozak yaylâsı

p e k e r